№ 192 ՈՒՐԲԱԹ, 31 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1912

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՈՒՐԲԱԹ, 31 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 192

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—3 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ.

Սեպտեմբ. 1-ից մինչև հոկտ. 1-ը 85 կ.: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ՄՆԱՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.:

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԴՊՐՈՑ-ՊԱՆՍԻՕՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

ԵՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Բէբուտովսկայա, № 5.

Ընդունվում են տղայ և աղջիկ և պատրաստվում բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար:

(ա. օ.) առ. 636. 5—1

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ ԵՒ ԴՊՐՈՑ

ՖԼՕՐԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Ընդունվում են նաև գիշերօթիկներ: Ընդունելութիւնը օգոստոսի 27-ից: Ուսման սկիզբը սեպտեմբերի 3-ից:

Լերմոնտովսկայա փող. № 2¹, առաւօտեան ժամը 9—2-ը ցերեկվայ:

(ե.ու.) առ. 625. 3—3

Adresse Télégraphique SANITAS

Адресъ телеграммъ САНИТАСЪ Тифлисъ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԱՏԱՆ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ

ԱՌԵՒՏՐԻ

ԹԻՖԼԻՍ, ԲԱԳՈՒ, ԲԱԹՈՒՄ.

Բազմաքանակ եւ ընտիր

արտասահմանեան եւ ռուսական պարֆիւմերիա եւ կոսմէտիկա, ամեն տեսակ կրէմ, օճառ, հոտաւէտ ջրեր, նոյնպէս և երեսի ու եղունգների խնամքի համար այլ և այլ միջոցներ:

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՄՈԴԱՅԻՆ ԴՈՒԽԻՆԵՐ:

635. 1—1

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է

Լ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ կազմած

„ՄՇԱԿԻ" ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ (1872–1912)

Հանգուցեալ Գր. Արծրունու, Անդր. Արծրունու, Րաֆֆիի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Արփիարեանի, Յ. Տէր-Մարկոսեանի, Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի պատկերներով: Գիրքը բաղկացած է 132 էջից, տպված է ամենալաւ թղթի վրա եւ պարունակում է իր մէջ «Մշակի» 40 տարվայ համառօտ պատմութիւնը, բոլոր խոշոր երեւոյթների, բելլետրիստ. երկերի, նշանաւոր յօդուածների եւ այդ ժամանակամիջոցում «Մշակի» ունեցած աշխատակիցների եւ թղթակիցների անունների յիշատակութիւնը:

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում:

«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում:

ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ:

(առ.) 0—24

«ՄՇԱԿԻ» ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ հրատարակութեամբ

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է

„ՄՇԱԿ" ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ

(«Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանի առիթով)

I հատոր

Այդ հատորի մէջ ամփոփված են 1872 թւականից մինչև 1891 թւականը «Մշակի» մէջ լոյս տեսած առաջնորդողները, յօդուածները և բանաստեղծականները, որոնք նուիրված են կանանց հարցին ընդհանրապէս և մասնաւորապէս հայ կնոջ առաջխաղացման գործին: Գիրքը բաղկացած է 7+294 մեծադիր էջից, տպված լաւ թղթի վրա, Գր. Արծրունու մեծադիր գրաւիր պատկերով:

Գինը ՄԷԿ րուբլի:

Պահեստը Թիֆլիսում, «Մշակի» գրասենեակում:

«Մշակի» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում:

ԳՐՔԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ԶՈՒՏ ԱՐԴԻՒՆՔԸ ՅԱՏԿԱՑՎՈՒՄ Է «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻՆ:

(առ.) 0—27

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ

— ОБОИ —

ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գոլ. պր. 21, տուն Արտիստական Ընկ., տէլէֆօն № 355.

Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ ընտիր պաստառներ ամենավերջին սճիլով,

ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ

8 կոպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր բոլօն: Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում.

ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:

(ե.ու.) առ. 154. 50—50

«ՄՇԱԿԻ» ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համալի Մալախարթիրը

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Գինն է 30 կոպ.

(Ճանապարհածախքով՝ 38 կոպ.)

Այս գրքի վաճառումից գոյանալիք գումարը յատկացվելու է «ՄՇԱԿԻ» ապահովութեան ֆոնդին:

Հասցէն՝ Тифлисъ, Ред. газ. „Мшакъ" կամ Tiflis, Rédaction du journal arménien „Mschak"

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՄԱՆԻՖԵՍՏ

(Պաշտօնական)

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—Աստուծոյ ողորմութեամբ, Մենք, Նիկոլայ II, Կայսր և Ինքնակալ համայն Ռուսաստանի, Թագաւոր Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի և այլն, և այլն, և այլն, յայտարարում ենք Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին: Հարիւր տարի առաջ ծանր փորձութեան ենթարկվեց մեր Հայրենիքը: Բազմաթիւ օտարազգի զինւորներ այն ժամանակ ամենամեծ զօրավարի առաջնորդութեամբ Մեր Կայսրութեան սահմաններից ներս մտան և իրանց յաղթական արշաւանքն ուղղեցին Հայրենիքի սրտին, առաջին գահանիստ Մոսկվային: Մեր Պետութեանը անխուսափելի վտանգ էր սպառնում թշնամին, որ մինչև այդ ոչ մի պարտութիւն չէր կրել, բայց Աստուծոյ ողորմութիւնն ու Մեր ժողովրդի ոգու մեծութիւնը փրկեցին Ռուսաստանը:

Բարձր առաջնորդի, Մեր Երջանկայիշատակ Կայսր Ալէքսանդրի կոչով ռուս ժողովուրդը Հայրենիքի և նրա սրբութիւնների պաշտպանութեան համար ոտքի կանգնեց: Բազմաթիւ քաջագործութիւններ կատարեցին ռուս ցամաքային և ծովային զինւորները, և աշխարհը զարմացրին իրանց քաջութեամբ և պարտքի անընկճելի գիտակցութեամբ:

Գահին անսահման կերպով նուիրված լինելու, Հայրենիքին սէր ցոյց տալու, Տիրոջը խոր կերպով հաւատալու և ոգու բարձրութեան անընկճելիութեան լաւագոյն օրինակներ ցոյց տուեց ռուս ժողովուրդը իր բոլոր զաւակների կեանքը Հայրենիքի բարօրութեան համար:

Եւ ժողովրդական մեծ գործ կատարվեց, իրականացաւ Երջանկայիշատակ Թագաւորի ուխտը՝ զէնքերը գետին չը ձգել, մինչև որ երկրում ոչ մի հատ թշնամի զինւոր չը մնայ. ի-րօք 1812 թւի օգոստոսի 26-ին Բորոդինեան դաշտերում մեր քաջարի զինւորները արիւնոուշտ պատերազմից յետոյ, որ իրանց անթառամ փառքը ծածկեց, յաղթական թշնամու ոյժը ջախջախեցին: Հարուածներից թուլացած օտար զինւորները, թէև առաջին մայրաքաղաք Մոսկվան մտան, բայց հարկադրված էին շուտով թողնել այն, զիջելով մինչև այդ իրանց անծանօթ եղող ժողովրդական դիմադրութեանը:

Բորոդինեան յիշատակութեան արժանի կռիւներից յետոյ, Տէրը օրհնեց ռուսական աջողակ զէնքը և ծանր պատերազմը վերջացաւ Մեր Հայրենիքի համար փառքով և պատւով:

Այժմ Բորոդինեան պատերազմի 100-ամեակի առիթով, յիշելով Մեր ժողովրդի մեծ քաջագործութիւնը, Մենք կոչ ենք անում Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին Մեզ հետ շնորհակալութիւն յայտնել Աստուածային ուժին և Ամենաբարձրեալի առջև ջերմապէս աղօթելու Իր արած ողորմութեան համար, որ Նա ցոյց է տուել Մեր Հայրենիքին նրա փորձութեան օրերին:

Նախնիքների Հայրենական պատերազմում ցոյց տուած զինւորական և քաղաքացիական քաջութեան օրինակները պէտք է տարէ-տարի մնան ժողովրդի յիշողութեան մէջ. այդ օրինակները պիտի կենդանացնեն Ռուսաստանի բոլոր հաւատարիմ որդիներին քաջութեամբ ծառայելու հայրենիքին: Ամենակարող Աստուածն էլ Իր սուրբ օգնութիւնը պիտի հասցնի Մեր ցանկութիւնը կատարելու, միացնելու Մեր սիրելի ժողովրդին, որ ձգտելու է ինքնակալութեան փառքին, մեծութեանը և աջողութեանը: Տրված է Բորոդինեան դաշտում ամառը, օգոստոսի 26-ին, Քրիստոսի ծննդեան 1912 թւին և Մեր թագաւորութեան 18-րդ տարում:

Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան ձեռքով ստորագրված է:

«ՆԻԿՕԼԱՅ»

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Մոսկվա.—Առաւօտեան մօտաւորապէս ժամը 10-ին Քրիստոս-Փրկչի տաճարում պատարագ մատուցվեց, որից յետոյ տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ:

Պատարագը սկսվելուց առաջ տաճար եկան ստատս-դամաները, ֆրէյլինաները, մինիստրների խորհրդի նախագահն ու անդամները, Պետական Խորհրդի նախագահն ու անդամները, սենատի՝ Մոսկվայում գտնվող անդամները, պալատականները, Թագաւոր Կայսրի շքախմբի անձինք, Հայրենական պատերազմին մասնակցողների անմիջական շառաւիղները, յոբելեանական յանձնաժողովի անդամները, Մոսկվայի նահանգի ազնուականութիւնը, պաշտօնավոր անձինք, զանազան կողմերից եկած պատգամաւորութիւնները, Մոսկվայի և այլ քաղաքների քաղաքագլուխները, ֆինլանդական իշխանութեան պատգամաւորութիւնը, ֆրանսիական պատգամաւորութիւնները, պատմական և գիտական ու բօրսային ընկերութիւնների պատգամաւորութիւնները և առևտրական ու արհեստաւորաց դասերի ներկայացուցիչները: Կրեմլից մինչև տաճարը տանող ճանապարհի երկու կողմերից շղթայ կազմած կանգնել էին զօրքերը իրանց դրօշակներով և նուագախմբերով: Տաճարի մուտքի առջև կանգնել էր պատուաւոր պահակը՝ Պալատական գրենադերների մի վաշտ:

Պատարագն սկսվելուն պէս տաճար եկան Մեծ Իշխանուհի Եղիսաւէտա Ֆէօդորովնան, Մոսկվայում գտնվող Մեծ Իշխաններն ու Օգոստափառ Անձինք և հերթապահները:

Թագաւոր Կայսրը՝ Մեծ Իշխանուհիներ Օլգա, Տատիանա և Մարիա Նիկոլայեվնաների հետ: Կայսրը անցնելու միջոցին ճանապարհին զօրքերը զինւորական պատիւներ էին տալիս, նուագում էին «Հանդիպումը», դրօշակները խոնարհում էին, երաժշտախմբերը նուագում էին օրհներգը: Թագաւոր Կայսրի ետևից գնում էր Կայսերական Պալատի մինիստրը: Պատարագի արարողութիւնը կատարում էր միտրոպոլիտ Վլադիմիրը Անաստասի և Վասիլի եպիսկոպոսների սպասաւորութեամբ բազմաթիւ հոգևորականութեան և սինոդական ու Քրիստոս Փրկչի տաճարի քառաձայն խմբերի մասնակցութեամբ: Պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարվեց: «Յաւերժ յիշատակը» երգելիս Թագաւոր Կայսրը և Օգոստափառ Անձինք ու բոլոր ներկայ եղողները ծնկաչոք աղօթում էին:

Ժամը $12^1/_2$-ին Թագաւոր Կայսրը Մեծ Իշխանուհիների հետ միասին մեկնեց Կրեմլի պալատը, ամբողջ ճանապարհին ցնծալից աղաղակների ու ողջոյնների ուղեկցութեամբ:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Պարիզ.—Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչին կայարանում դիմաւորեցին հասարակապետութեան պրեզիդենտի ներկայացուցիչ՝ մինիստր-նախագահ Պուանկարէն, ռուսական դեսպանը և Պարիզի նահանգապետը: Գնացքը մօտենալիս զինւորական նուագախումբը նուագեց ռուսական հիմնը և մարսէլիէզը: Ժողովուրդը Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչին ողջունեց «կեցցէ Ռուսաստանը, կեցցէ Մեծ Իշխան Նիկոլան» աղաղակներով: Պուանկարէն Մեծ Իշխանին ուղեկցեց մինչև իր բնակարանը: Մեծ Իշխանը անմիջապէս փութաց Ելիսեան պալատը՝ Ֆալիէրին ողջունելու:

—

Բեռլին.—Բրանդենբուրգեան քաղաքների համագումարը որոշեց միջնորդութիւն զարթեցնել կառավարութեան առաջ անմիջապէս ժամանակաւոր կերպով բանալու սահմանները անասունների ներմուծութեան համար: Բեռլինը կարծիք է յայտնել Արգենտինայից և Աւստրալիայից սառեցրած միս բերելու օգտին: Կառավարութիւնը լրջօրէն զբաղված է սառեցրած միս բերելու հարցի քննութեամբ:

—

Նէապօլ.—Սկսվեց պաշտօնաթող գընդապետ Մանտինիի դատը, որը սօցիալիստական թերթերում կոչ էր անում զինւորներին պատերազմի ժամանակ դասալիք լինել:

—

Բուխարեստ.—Բուլղարիայից հաղորդում են, որ կամս Բերհտոլդի Սինայում արած այցելութեան ժամանակ, ծովային սահմաններից պաշտպանված լինելու նպատակով՝ վճռված է բուլղարական նաւատորմը մեծացնել 8 ականակիր և 10 ստորջրեայ նաւակներով: Ռումինական մամուլը յարաբերութիւնների անհրաժեշտ լաւացման միտքը քաջալերում է. բայց նրա իրականացմանը սկեպտիկօրէն է վերաբերվում.

—

Բուֆֆալօ.—Էրիի մօտերքում, Պանսիլվանիայում, գնացքը դուրս եկաւ գծից: Սպանվել են 6 հոգի և վիրաւորվել 50.

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Մենք ստացանք երէկ, օգոստոսի 30-ին, Մոսկվայից, Էմմանուէլ քահ. Նազարեանից, հետևեալ աղէտալի հեռագիրը.

«Կ. Պոլսում հայերը սաստիկ յուզված են: Վանում քանդվել են բոլոր գիւղերը»:

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 օգոստոսի

Կ. Պոլիս.—Չը նայած բալկանեան պետութիւնների դեսպանների հանգըստացուցիչ հաւաստիացումներին՝ այստեղի քաղաքական շրջանները հարևան բալկանեան երկիրների հասարակական կարծիքի թշնամական տրամադրութիւնից և հետզհետէ աճող ներքին խռովական և ալբանական յեղափոխական գործունէութիւնից, անհանգստացել են, մանաւանդ որ կառավարութիւնը իրան դրանց դէմ անոյժ է զգում: Սալօնիկում երէկվայ ձգած ռումբը և Մակեդօնիայում անարխիայի հետ կապված տանջվողների հոգսը նոր բարդութիւնների լուրջ վտանգ առաջացրին:

Դիարբէքիրից հաղորդում են, որ քիւրդ ցեղերի միջև արիւնոուշտ ընդհարում է տեղի ունենում: Կան շատ սպանվածներ և վիրաւորներ:

—

Կ. Պոլիս.—Հարաւային Ալբանիայում սկսված նոր անկարգութիւնների պատճառով այնտեղ նոր զօրքեր են ուղարկվում:

Բ. Դուռը թոյլատրեց Ֆրանսիայից Սերբիա ուղարկված ռազմամթերքները ցամաք իջեցնել Սալօնիկում և այնտեղից տանել Սերբիա:

Խուզարկութիւն են կատարել տեղիս եգիպտական կլուբում և շատ եգիպտացիների մօտ:

Հ. ՌԱՖԲԵԼԵԱՆԻ ՊԱՏԻՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԲԱՆԿԷՏ ԹԱՒՐԻԶՈՒՄ

—

Թաւրիզ, 25 օգոստոսի

Թաւրիզի հայ հասարակութիւնը «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանին իր ժամանակին ցոյց տուեց մասնակցութիւն վայելուչ հանդիսակատարութեամբ. այժմ ևս՝ օգուտ քաղելով Հ. Առաքելեանի Թաւրիզում հիւր գտնվելու առիթից՝ մի խումբ համակրողների նախաձեռնութեամբ նոյն հասարակութիւնը, օգոստոսի 21-ի երեկոյեան, Բերդաթաղի Արամեան ուսումնարանի թատերասրահում, տուեց մի փառաւոր բանկէտ իր բուռն համակրանքն ու յարգանքը մատուցանելու համար «Մշակին» և նրա բազմարդիւն ղեկավարներին՝ ի դէմս խմբագիր Հ. Առաքելեանի:

Շքեղապէս կահաւորված սրահում կային աւելի քան 70 հոգի՝ տիկնայք, օրիորդներ և տղամարդիկ: Ներկայ էին առաջնորդական փոխանորդ Կարապետ ք. Մանուկեան, գեներալ միրփէնջ Շատուր խան և այլ պատուաւոր անձնաւորութիւններ վաճառականներից, ուսուցիչներից և երիտասարդութիւնից: Շատերը փափագ յայտնեցին բանկէտին մասնակցելու, և շատ աւելի մեծ կը լինէր բազմութիւնը, եթէ թոյլ տար սրահի ծաւալը:

Երեկոյեան ժամը 8-ն էր, որ յարգելի հիւրը՝ Հ. Առաքելեան՝ Նազարբէկեան ընտանիքի ընկերակցութեամբ մտաւ սրահը

և գուրգուրանքի ողջոյնով ընդունվեց իրան համակրող և պատւող հասարակութիւնից։ Սեղանը պատրաստ էր. հասարակութիւնը բոլորվեց հիւրի շուրջը։ Փոխանորդ քահանան սովորական օրհնութեամբ սկիզբը դրեց սեղանի արարողութեան, որից յետոյ սեղանակակիցների առաջարկութեամբ սեղանի նախագահ-թամադա ընտրվեց դօքտ. Պետրոս Ասլանեան։ Առաջին բաժակաճառն առաջարկեց ինքը բժիշկ-թամադան պատւաւոր հիւրի, «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթարի և միւս աշխատակիցների կենացը։ Բժիշկ Ասլանեան մի քանի ամփոփ և իմաստալից խօսքով մեկնաբանեց «Մշակի» անցեալի և ներկայի բարձր դիրքն ու նշանակութիւնը և մատուցած ազգօգուտ ծառայութիւնները հայ հասարակութեան կեանքին։ Ասլանեան յիշեց նաև այն պարագան, որ «Մշակը» ուշագրաւ դեր է կատարել թէ ռուսահայ և թուրքահայ հատուածների միմեանց հաղորդակից լինելու հարցում։ Նաև իր ճառում բժիշկը չը մոռացաւ պարսկահայերի կրթական և կուլտուրական գործը յանձնել Առաքելեանի ուշադրութեանը։ Բըժըշկի բաժակաճառը ընդունվեց որոտընդոստ ծափահարութեամբ։

Դոկտ. Ասլանեանից յետոյ խօսեց Հ. Առաքելեան, ուղղելով իր ասածները Թաւրիզի հասարակութեանը։ Նախ շնորհակալութիւն յայտնեց իրան ցոյց տրված պատւի համար, և ապա ասաց, թէ «ես ընդունում եմ այս յարգանքը «Մշակի» և ոչ թէ միայն իմ անձի համար». և յետոյ ազդու ու Թաւրիզի հայերի համար խիստ ժամանակակից ու խրատիչ ճառ ասաց. Նա պարզ և դիւրամատչելի լեզուով պարզաբանեց ընդհանրապէս հայ ժողովրդի հետևելիք ուղղութիւնը՝ եթէ ուզում է պահել իր գոյութիւնը։ Բացատրեց այն երեք ֆակտօրները, որոնց զօրութեամբ միայն կարելի է անվթար պահպանել ազգային ինքնուրոյնութիւնը։ Դրանցից մէկն է հայոց եկեղեցին, որն իր ծոցում պահել ու սնուցել է հայ բանաստեղծութեան, գրականութեան և ընդհանրապէս հայ մտքի ստեղծագործութիւնը՝ հայ ժողովրդի փառքն ու պարծանքը։ Հ. Առաքելեանի ճառը ժամանակակից էր այն տեսակէտից, որ մեր նոր-սերնդականների մտքերում ժամանակի վարակիչ հոսանքներից մուտք են գործել հակակրօն և հակաեկեղեցական մոլար մտքեր ու վարդապետութիւններ խիստ անտեղի և անժամանակ։ Ակնարկն ուղղելով Թաւրիզեցիների կրթական գործի վրա, պատմեց Արամեան ուսումնարանի գոյութեան սկիզբները, երբ Հ. Առաքելեանի հայրը՝ Աստուր Առաքելեան և Արզուման Նազարբէգեան, նոյն ժամանակի ազդեցիկ անձնաւորութիւններ, միացած ոյժերով ֆոնդ կազմեցին ու ապահովեցին ուսումնարանը, որը մինչև նոյն ժամանակ [illegible] նախնական ոգրանը։ «Մշակը»—ասաց Հ. Առաքելեան,—չի գլանայ իր բարոյական աջակցութիւնը և ազդու խօսքը, երբ հասարակութիւնն ու հոգաբարձուները գուն գործեն, պահեն ուսումնարանը համապատասխան բարձրութեան վրա՝ մատակարարելով մատաղահաս սերնդին առողջ և կենարար կրթութիւն»։

Հ. Առաքելեանի գեղեցիկ ճառն ընդունվեց «ուռաներով» ու երկար ծափահարութեամբ։

Հ. Առաքելեանից յետոյ խօսեց փոխանորդ Կարապետ քահանան, որը շնորհակալութեամբ յայտնեց հանդիսականներին, որ առաջին անգամն է պատահում մի այսպիսի հասարակական ուրախ ճաշասեղանի։ «Հայ ժողովուրդը,—ասաց հայր փոխանորդը,—փառաւոր թաղումներ կատարում է հանրային գործիչների համար. բաղդաւոր եմ ինձ զգում ականատես լինելով, որ հայ ժողովուրդն սկսել է իր կենդանի գործիչներին յարգել ու պատւել»։ Փոխանորդից յետոյ խօսեցին յաջորդաբար Գ. Ջիլինկիրեան՝ մամուլի դիրքն ու նշանակութիւնը քաղաքակիրթ երկիրներում, «Մշակի» և նրա արդի ղեկավարների դերը հայ կեանքում իմաստով։ Աւագ Մելիք-Աբրահամեան՝ Ղալայի ուսուցիչների կողմից. Մելքոն Շահրազեան և Ալ. Տէր-Կարապետեան. վերջինս Արամեան ուսումնարանի հոգաբարձութեան կողմից։ Մէջ առ մէջ երիտասարդների խումբը երգում էր ազգային երգեր։ Հացկերոյթն անցաւ շատ լաւ ու զուարթ։ Գիշերվայ ժամը 1½-ն էր, որ հասարակութիւնը բաժանվեց իր յարգելի հիւրից, տանելով իր հետ անմոռաց տպաւորութիւն և վառ յիշատակ։

Հայկազուն

Յ. Գ.—Այդ բանկէտից յետոյ, Թաւրիզում հրատարակվող «Միտք» շաբաթաթերթի այսօրվայ համարում (№ 25) լոյս է տեսել Հ. Առաքելեանի հետևեալ նամակը՝ ուղղված խմբագրութեան և թւագրված ամսիս 22-ից.

«Յարգանքի և համակրութեան այն ցոյցերը, որ արտայայտեց ինձ «Մշակի» և իմ գործունէութեան համակրող Թաւրիզի հայ հասարակութեան որոշ մասը, թէ այցելութիւններով, թէ ընտանեկան հացկերոյթներով և թէ այն հաւաքական բանկէտով, որ ամսիս 21-ին տրվեց Արամեան դպրոցի դահլիճում և որի ժամանակ արտասանված ճառերի մէջ աւելի ցայտուն կերպով շեշտվեցին այդ յարգանքը և համակրութիւնը, ինձ վրա բարոյական պարտք են դնում հրապարակօրէն խորին շնորհակալութիւն յայտնել համակրող հասարակութեան, երեկոյթը կազմակերպողներին և նրան մասնակցող տիկնանց ու պարոններին։

«Մեկնելով Թաւրիզից և տանելով քաղցր յիշողութիւն այդ ամէն մասին, ես պէտք է կրկնեմ, ինչպէս յայտնեցի բանկէտի նախագահ դօկտոր Ասլանեանի ողջոյնի ճառին տուած իմ պատասխանի մէջ, որ այդ հրապարակական յարգանքը և համակրութիւնը ես չեմ վերագրում իմ անձնական արժանիքներին, այլ այն սկզբունքներին, գաղափարներին, որոնց դրօշակակիր է հանդիսացել «Մշակը» 40 տարիներից ի վեր, և այն ողջամիտ, առողջ, ազգային-առաջադիմական քաղաքականութեան, որին նա անշեղ հետևել է իր ամբողջ գոյութեան ընթացքում։ Ուրախ եմ, որ այդ քաղաքականութիւնը արձագանք է գտել Թաւրիզի հայ հասարակութեան մի ստուար գիտակից մասի մէջ, որի ներկայացուցիչների կողմից ես արժանացայ այնքան ջերմ համակրութեան»։

Նոյնը

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Մեր ստացած վերջին տեղեկութիւնները յայտնում են, որ Սանասարեան դպրոցը Էրզրումից տեղափոխվել է Սեբաստիայի ս. Նշան վանքը։

Այդ առթիւ լոյս են տեսել երկու փոքրիկ գրքոյկներ՝ «Ցոյցագիր Սանասարեան վարժարանի» և «Քանի մը խօսք Սանասարեանի տեղափոխութեան առթիւ»։ Այդ երկու գրքոյկից առաջինը հրատարակել է տեղափոխված Սանասարեան դպրոցի տեսչութիւնը, միւսը՝ այսպէս կոչված «Կարնոյ ժողովրդական մասնախումբը». այդ հարցի շուրջը կազմվել է երկու կուսակցութիւն, որոնցից մէկը ներկայացնում է դպրոցի խնամակալութիւնը՝ իր նախագահ մինիստր Գաբրիէլ Նորատունկեանի ղեկավարութեամբ, իսկ միւսը՝ կարնեցիները։ Խնամակալութիւնը ցանկանում է դպրոցն անպայման տեղափոխել, իսկ կարնեցիները դէմ են այդ բանին։

Անցեալ յուլիսի 23-ին, երբ հակերը կապել, վերջացրել ու յանձնել էին սայլապաններին Սեբաստիա տանելու համար, Կարինի ժողովուրդը յետ վերցրեց բոլոր հակերը, լցրեց դպրոցի մի բաժանմունքը, դռները կնքեց և խնամակալութեան հետ բանակցութեան մտաւ։

Հաստատում են, որ խնամակալութիւնը գիջելով՝ որոշել է Էրզրումում պահել վեցամեայ դասընթացքով մի դպրոց, բայց թէ ի՛նչ պայմաններով՝ այդ դեռ չը գիտենք։

Սեբաստիայում բացված դպրոցի ծրագիրը, որ այս րօպէիս մեր ձեռքի տակն է, գործնական բնոյթ է կրում և ընդհանրապէս գոհացուցիչ է։

Նորաբաց Սանասարեան դպրոցն այժմ ունի երեք շրջան. դրանցից Ա. նախապատրաստականն է, մի տարվայ դասընթացքով. այդտեղ պէտք է ընդունվեն ժողովրդական դպրոցներից եկողները և, նրանց ուսման պակասը լրացնելով, մտնեն երկրորդական շրջանը։ Նախապատրաստականն ընդունվողները պիտի լինեն 12—14 տարեկան. դրանք անց կացրած պիտի լինեն ազգային կրթական ծրագրի, Միացեալ Ընկերութեան և կամ դրանց համապատասխան դպրոցների բարձրագոյն, առաջին և կամ հինգերորդ տարեշրջանը։

Երկրորդական շրջանը (իդադի) ունի չորս տարվայ դասընթացք, ընդունվում են 13—14 տարեկան տղաներ։ Դրանք պիտի աւարտած լինեն ազգային-կրթական ծրագրի կամ Միացեալ Ընկերութեան և կամ դրանց համապատասխան դպրոցների նախակրթական ամբողջ դասընթացքը։ Աւարտողները կը ստանան մրցագիր (Diplôme de Baccalauréat ès-lettres etès-sciences)։

Մասնագիտական շրջանը (ալիյէ) ունի երկու տարվայ դասընթացք երեք բաժանմունքով. գրական-մանկավարժական, մեքենագիտական և առևտրական։

Մասնագիտական բաժին ընդունվում են գիմնազիական բաժինն աւարտողները, նոյնպէս և ամերիկական կոլէջներն ու այլ տիպի միջնակարգ դպրոցների լիակատար դասընթացք լրացնողները։

Դպրոցն ունենալու է և 25 հատ ձրիավարժ աշակերտներ զանազան թեմերից։

Թոշակաւորները պիտի վճարեն տարեկան քսան (20) օսմանեան ոսկի, երթևեկները հօթը, ջութակի կամ դաշնամուրի համար առանձին՝ երեք ոսկի։

Դպրոցում առանձին ուշադրութիւն պիտի դարձվի նոր լեզուների, բնական գիտութիւնների և մաթեմատիկայի վրա։

Ուսուցչական կազմը մասնագէտ անձնաւորութիւններից է բաղկացած։

Դպրոցի տեսուչ է ընտրված պրոֆ. Յովհաննէս Յակոբեան. Նախորդ երեք տեսուչների օրով Սանասարեան դպրոցը ամուլ [illegible] աչքի ընկնող հասարակական գործիչ չը տուեց ժողովրդին, չը նայած որ այնքան լաւ պայմաններում էր գտնվում։

Յուսով ենք՝ պրոֆ. Յովհ. Յակոբեան, որ անպայման պատրաստականութեամբ բարձր է նախորդ երրորդութիւնից, կը բարձրացնի դպրոցի պրեստիժը հայ ժողովրդի աչքում, պատրաստելով ժողովրդի համար գիտակ և լուրջ անհատներ։

Աւելորդ չի լինի այստեղ մի երկու խօսք ասել դպրոցի տեղի մասին։ Մեր կարծիքով՝ Կարինը լաւագոյն տեղն էր. Թիւրքահայ ժողովրդի սիրտը՝ Բիթլիսը, Վանը, Մուշը, Դիարբէքիրն ու Խարբերդը կարող էին շատ լաւ օգտվել։ Մենք մանրամասնութիւններ չը գիտենք, թէ ինչ առիթներից է առաջ եկել այդ մտադրութիւնը. եթէ խնամակալութիւնը խօսք է տալիս որոշ խըմբակցութեան ոտնձգութիւններից, ապա կարելի է առարկել, որ դա աջող միջոց չէ, ընդհակառակը խնամակալութիւնը պիտի աշխատէր կռուել այդպիսի տարրերի դէմ հէնց Կարինում. միթէ կարծում են, որ տեղափոխելով կարելի է նրանց ազդեցութիւնից զերծ մնալ։

Միւս կողմից ուշադրութեան արժանի է և միւս կէտը. դպրոցը փոխադրել են ս. Նշան վանքը. թէև յայտագրում ասված է, թէ արդէն սեփական շինութեան ձեռնարկված է, բայց յայտնի չէ, թէ ե՞րբ այդ շինութիւնը որտեղ է կառուցվում։

Մենաւորների թաղստոցներում ոչինչ առողջ և ժամանակի պահանջներին համապատասխանող բան չենք գտնելու, ուրեմն դէպի ժողովուրդ՝ առանց ի հարկէ կողմնակի վատ տեսակի խմբակցութիւնների ազդեցութեանը ենթարկվելու։

Դպրոցի երեխաները փոխադրողների դէմ արված գոհնիկ ցոյցին մենք միանգամայն դէմ ենք։

Misantrop

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐ.-ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1910—1911 Թ. ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Խմբագրութիւնս ստացել է Թիֆլիսի Մարիամեան-Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի տնտեսական և ուսումնական մասի 1910—1911 թ. տեղեկագիրը։

Այդ տեղեկագրից երևում է, որ հոգաբարձական խորհրդի կազմը բաղկացած է եղել հետևեալ անձերից. նախագահ խորհրդի՝ Գարեգին արքեպիսկոպոս Սաթունեան (մինչև 1910 թւի նոյեմբերի 2-ը) և ապա Եփրեմ եպիսկոպոս Սուքիասեան (1910 թ. դեկտեմբերի 29-ից սկսած), անդամներ՝ մայրապետ կոյս Ե. Աբամելիքեան (մինչև 1911 թւի մայիսի 2-ը) և ապա մայրապետ կոյս Հ. Թայիրեան, Ն. Անանեան, Հ. Առաքելեան, Մ. Մելիքեան (գանձապահ), Ս. Մելքումեան (փոխ-նախագահ), բժ. Բ. Նաւասարդեան և տեսուչ Ստ. Մալխասեանց։ 1910/11 ուսումնական տարվայ ընթացքում հոգաբարձական խորհուրդը ունեցել է 39 նիստ։ Հոգաբարձական խորհրդի գործունէութեան էական կէտերը, դպրոցի տնտեսական և ուսումնական բարեկարգութեան վերաբերեալ, հետևեալներն են. ձգտել է մեծացնել տարեկան եկամուտը. 1) դպրոցապատկան քարվանսարայի տարեկան 21,200 ր. եկամուտը դարձել է 25,473 ր., 2) ուսման թոշակի եկամուտը, որ առաջ 1800 րուբլուց աւելի չէ գանձվել, հասցրել է 2323-ի, 3) դպրոցի 90,000 ր. 4%-եան պետական ռենտան, որ բերում էր տարեկան 3420 րուբլի զուտ տոկոս, փոխարկված է քաղ. վարկի ընկ. 5%-ային օբլիգացիաների, որով դրա[illegible] 90,000 րուբլի (անվ. արժող.), իսկ տարեկան տոկոս ստանում է 4560 րուբլի։ Այդպիսով դպրոցի մուտքը հասցրել է 31,634 րուբլու (նախորդ հոգաբարձութեան օրով՝ 27,860 ր. 74 կ.)։

Այնուհետև փորձեր է արել դպրոցը աւելի բարգաւաճ դրութեան մէջ դնելու՝ կարգի բերելու ֆիզիքական կաբինետը, հարըստացնելու գրադարանը, դպրոցական շէնքը յարմարեցնելու առողջապահական պայմաններին, սկիզբն է դրել ուսուցչական թոշակարկղին (առաջին նպաստը 500 ր. տուել է տ. Վ. Քանանեան), 50 չքաւոր աշակերտուհիների նախաճաշ տալու խնդիրը առաջնակարգ հոգսերից մէկն է դարձրել։

Ուսումնական մասի վրա առանձին ուշադրութիւն է դարձրել տեսուչը. աւելացված են զուտ հայկական առարկաները և առողջապահութեան դասերը։

Աշակերտուհիների առողջապահութեան խնդիրը զբաղեցրել է թէ հոգաբարձութեան և թէ մանկավարժական խմբին, և դա շատ հասկանալի է. քննութիւնը պարզել է, որ 40 հոգուց բաղկացած մի դասարանի մէջ միայն մի հոգի է կատարեալ առողջ։ Պատճառը սնունդի պակասութիւնն է և ուսանողուհիների աղքատութիւնը։ Հէնց այդ գլխաւոր դրդապատճառն է, որ հարց է յարուցվել հիմնելու դպրոցին կից չքաւոր աշակերտուհիներին օգնող մի ընկերութիւն։

Հոգաբարձական խորհուրդը զբաղվել է նաև դպրոցի համար որոշ և հաստատված կանոնադրութիւն ունենալու հարցով և ծրագիրը մշակելու համար կազմել է յատուկ մասնաժողով։

Դրամական հաշւից երևում է, որ նոյն ուսումնական տարին մուտք ունեցել է 31,960 ր. 01 կ. (1909/10 թւին ստացված է 27,860 ր. 74 կ.), ելք 32,463 ր. (առաջ 35,169 ր.), որից դպրոցի պաշտօնեաների ռոճիկները 22,275 ր. 08 կ., ուսուցչ. թոշակարկղին՝ 1260 ր., ուսումնական պիտոյքներ, նպաստներ աշակերտներին և անակընկալ ծախսեր՝ 4069 ր. 36 կ., քարվանսարայի ծախքեր՝ 5548 ր. 56 կ. և այլն.

Ուսումնական մասը ցոյց է տալիս, որ աշակերտուհիների ընդհանուր թիւը եղել է 345, վախճանվել են տարվայ ընթացքում 3-ը, հեռացել ու հեռացվել են 1? հոգի. Դասարանական պարապմունքներ եղել են 178 օր։ Տարեկան հարցաքննութիւնը եղել է միայն VII աւարտական դասարանում, միւսներում կատարվել է միայն դասարանական ստուգութիւն։ Փոխադրվողների թիւը կազմում է 56%, վերաքննութիւն ունեցողները՝ 22, դասարանում մնում են 18%, արձակվում են 3,6%։ Լիակատար դասընթացը դպրոցի աւարտել են 25 հոգի, որոնցից 6-ը իսկոյն վարժուհու պաշտօն են ստացել։

Ուսուցչական կազմից 12 հոգի բարձր կրթութիւն ստացածներ են, 10 հոգի միջնակարգ և 2-ը ստորին։ Հինգ հոգի հին դասատուներ են. մէկը՝ հանգուցեալ Արսէն քահ. Բագրատունին՝ ծառայել է 34 տարի, օր. Մուրադեան Կատարինէ՝ 24 տարի, Մինասեան Արշակ քահ.՝ 11 տարի, Մնացականեան Շուշանիկ՝ 10 տարի և Ղարաճեան Եղիսաբէթ՝ 10 տարի, միւսները 2—4 տարիներ։

Դպրոցի բժիշկն էր տիկ. Ամբրումեան-Մելիքեան։

Տարվայ ընթացքում ձրի լրացուցիչ դասեր են տուել ուսուցիչներ Դէմիրճեան, Ստ. Մալխասեանց, Գ. Յովսէփեան, Ա. Տէր-Յովսէփեան, Կ. Տէրեան և օր. Հ. Բէժանեան։

Գրադարանապետութիւնը իր վրա է առել Գ. Յովսէփեան։

Կազմակերպվել են դասախօսութիւններ, երեկոյթներ, զբօսանքներ։

Դասատուներից ամենից աւելի դասեր բաց է թողել Տէր-Գրիգորեան Հայկանոյշ (88 դաս, հիւանդութեան պատճառով)։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՅՈՑ

Այս բազմարդիւն Ընկերութեան բեղմնաւոր գործունէութիւնը յօգուտ Թիւրքահաստանի կրթական գործի՝ հանրածանօթ է։

Հանգուցեալ Գրիգոր Արծրունին, քաջ զգալով այդ Ընկերութեան օգտակարութիւնը, իր ժամանակին հրաւէր կարդաց Ռուսաստանի հայ ժողովրդին՝ աջակցել նրան իր նուիրատուութիւններով, և ռուսահայն առատօրէն օգնութեան ձեռք կարկառեց Միացեալին։

Սակայն սուլթան Աբդիւլ-Համիդի բռնակալ ռէժիմի օրով Ընկերութիւնը փակվեց։

Նա վերաբացվեց անմիջապէս օսմանեան յեղափոխութիւնից յետոյ և սկսեց եռանդուն գործունէութիւն։ Այդ եռանդուն գոր-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼԵՀԱՑԻՆԵՐԻ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

I

Յայտնի «Рус. Богат.» ամսագրի 1912 թւի № 3-ում տպված էր մի շատ հետաքրքրական յօդուած*), որը իսկապէս ասած հարկաւոր էր թարգմանել և զետեղել մեր ամսագրերում. բայց այդ՝ թողնելով ուրիշներին, մենք կաշխատենք հակիրճ ծանօթութիւն տալ այդ յօդուածի բովանդակութեան մասին։ Եթէ հնումը լեհ ազգը՝ շնորհիւ իր ներքին երկպառակութեան՝ կորցրել է իր քաղաքական գոյութիւնը, բայց այժմ նա, զգալով իր նախկին պակասութիւնները, մի զարմանալի եռանդով և տոկունութեամբ պաշտպանում է իր ազգի գոյութիւնը, ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը յետոյ։

Յօդուածագիր Պլոխոցկին իր յօդուածը սկսում է յետագայ խօսքերով. «Վերջին ընտրութիւնները գերմանական բէյխստագի, որոնք տուել են փայլուն յաղթութիւններ գերմանական սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեանը, անտարակոյս կը խաղան աչքի ընկնող դեր և լեհ ազգաբնակութեան կեանքում...

«Վերջին ընտրութիւնները արտայայտեցին լեհ հասարակութեան մէջ մի շարք նոր երևոյթներ, ինչպէս կօլօսսալ աճում լեհական սօցիալական ձայների Սիլեզիայում և այլն, այդ պատճառով մենք հետաքրքրական ենք համարում ռուս հասարակութեան համար ծանօթացնել լեհական ազգագրական այն շրջանի հետ, որը գտնվում է Պրուսիայի իշխանութեան տակ։ Ծանօթութիւնը վերջինում հակալեհական քաղաքականութեան հետ մանաւանդ խրատական է, որ նա ցոյց է տալիս անբեղմնաւորութիւնը բռնի ապազգայնութեան։

«Դժուար է երևակայել աւելի անբարեյաջող պայմաններ, որոնց մէջ 3 միլիոն լեհ ազգաբնակութիւնը ստիպված է գերմանացման քաղաքականութեան դէմ կռւել՝ թէ Պրուսիայում և թէ ամբողջ Գերմանիայում։ Եւ չը նայած դրան, որ լեհացիների դէմ պայքարում է թէ էկօնօմիական, թէ կուլտուրական և թէ քաղաքական մի ահռելի ոյժ, որը ունի ամեն միջոց պետական ճնշման, ոչ լեհ էլեմենտն է ընկճվում և ոչ էլ պրուսական ոյժն է իրան յաղթող համարում»։

Այս է յօդուածագրի առաջաբանի հակիրճ էութիւնը։

II

Համաձայն 1905 թ. ազգահամարի՝ Պրուսիայի լեհ ազգաբնակութեան թիւը հասնում է 3.714,923 հոգու։ Եւ այդ ազգաբնակութիւնը ցրված է Պօզնանում, Սիլեզիայում, Արևմտեան Պրուսիայում և այլն։ Լեհացիների այն մասը, որ չէ մտել «պատմական» Լեհաստանի կազմի մէջ, ենթարկվում էր աստիճանական գերմանիզացիայի XII—XIX դարերում։ Նախ և առաջ գերմանացել են սիլեզեան լեհ իշխանները. ամուսնանալով գերմանուհիների հետ, գերմանացել է լեհ ազնւականութիւնը։ Բոլորովին գերմանացել է Ներքին Սիլեզիան, յետոյ Միջինը, մնացել է լեհական միայն Վերին Սիլեզիան։

Սիլեզիայի միացմամբ Պրուսիայի գերմանիզացիան ընթանում է շատ քայլերով։ Ֆրիդրիխ II հրատարակում է հրաման, որով արգելվում է ունենալ ծառայ, որը չը գիտէ գերմաներէն, «պսակել նրանց, որոնք չեն կարող պատասխանել գերմաներէն մի շարք տրված հարցերի»։ Այդ միջոցը, իհարկէ, անժամանակ, շուտով փոխվեց։ Բայց սիլեզ-լեհական բարբառը համարեա արտաքսվել է տարրական դպրոցներից։ Միայն 1848 թ. Բօգեդան եպիսկոպոսի նախաձեռնութեամբ սիլեզեան ազգային դըպրոցները մտցված է լեհական գրական լեզուի դասատուութիւնը, որը տևել է մինչև 1872 թ.։ Բայց այդ արգելք չէ հանդիսանում սիլեզեան լեհերի գերմանացման, որոնք իրանց չէին համարում լեհ և «լեհ» անունը համարում էին վիրաւորական։

Լեհ հասարակութիւնը միւս շրջանների՝ բոլորովին չէր հետաքրքրվում Սիլեզիայի լեհերով. ամեն կապ «պատմական» և «ոչ պատմական» լեհական շրջանների միջև խզված էր, և լեհ հասարակութիւնը պաշտպանում է իր առանձնայատկութիւնը միայն Պօզնանում և մասամբ Արևմտեան Պրուսիայում։ Գերմանացման միջոցները Պրուսիայի իշխանութեան մէջ հանդիպում էին լեհ հասարակութիւնից հակահարուածի, որը հիմնվում էր Վիեննայի կօնգրէսի տրակտատի (1815 թ.) վրա, որով արվում է նրանց իրաւունքների հաւասարութիւնը։ Պէտք է աւելացնել, որ գերմանական հասարակութեան ազատամիտ մասը համակրում էր լեհերին, որը երևաց մանաւանդ 1863 թ. ապստամբութեան ժամանակ։ Միայն պրուսների յաղթութիւնից յետոյ Աւստրիային (1866 թ.), մանաւանդ ֆրանս-պրուսսական պատերազմից յետոյ, երբ Պրուսիան հանդիսացաւ գերմանական աշխարհի ճակատագրի տնօրինողը, լեհասիրութիւնը սկսեց թուլանալ։

Գերմանիայում սկսում է տիրել շովինիզմ և ձգտում ծայրագաւառները գերմանացնել. ահա այդ ժամանակ երևան է գալիս Բիսմարկի հակալեհական քաղաքականութիւնը։

III

Բիսմարկը՝ ստեղծելով միացեալ Գերմանիան՝ «ներքին թշնամիներ» համարելով կատոլիցիզմը, սօցիալական շարժումը և լեհերին՝ պայքարում էր նրանց դէմ։ Լեհացիք, իբրև կաթօլիկներ, դառնում էին բնական կողմնակիցներ գերմանական կաթօլիկներին, և Բիսմարկի հակալեհական ձեռնարկութիւնները տարածվում էին լեհ հոգևորականութեան վրա։ Պօզնանի եպիսկոպոս Լէդոխովսկին ենթարկվել էր 2 տարվայ բանտարկութեան. միւս եպիսկոպոսները զանազան պատժի էին ենթարկվում. հարիւրաւոր համայնքներ մնացել էին առանց քահանաների. տասնեակ հազարներ համայնքներից՝ պիտի տուգանք տային. բոլոր եկեղեցական մարդասիրական ընկերութիւնները փակվել էին. լեհական ժողովրդական դպրոցները ենթարկվել էին գերմանացման։

Միայն մի քանի տեղերում մնացել է, այն էլ ոչ պարտադիր, լեհ լեզուի դասատուութիւնը։ Մինչև 1875 թ. բոլոր լեհ դպրոցները վերափոխվել էին գերմանականի։ Լեհ լեզուն արտաքսվում է թէ դատաստանական և թէ վարչական հիմնարկութիւններից։ Շուտով հակալեհական պայքարը բաժանվեց այն կուլտուրական կռւից, որը Բիսմարկը ունէր ընդէմ կաթօլիկ եկեղեցու։ Ինչպէս յայտնի է, վերջը Բիսմարկը պիտի գնար «Կանօսսա», հաշտվելով պապի հետ, վերջ դնելով կուլտուրական կռւին (1883 թ.)։ Կրօնական հողի վրա լեհացիք միացան գերման կաթօլիկների հետ՝ կազմելով մի զգալի ոյժ թէ լանդտագում և թէ լեհ հասարակութեան գիւղական տարրի մէջ, որը շնորհիւ Բիսմարկի հակակրօնական և հակալեհական քաղաքականութեան զարթնեց և գիտակցեց իր դրութիւնը։ Եւ այդպիսով, Բիսմարկի հալածման պատճառով, ծագեց մոռացված Սիլեզիայում ազգային-լեհական շարժում։ Կաթօլիկ հոգևորականութիւնը Սիլեզիայում Բիսմարկի «Kulturkamp»-ի դէմ կռւելու համար յենվում է ժողովրդական տարրին. և դրա համար նա ընդունում է իր վրա պաշտպանութիւնը լեհ գիւղական և մշակ ազգաբնակութեան շահերի։ Սիլեզեան քահանաները հրատարակում են գրգռողական լրագիրներ լեհացիների լեզուով, խօսում են ազգային ժողովներում լեհերէն և պահանջում են լեհ հասարակութեան անունից յայտնի իրաւունքներ լեհ լեզուի համար դպրոցներում, դատարաններում և վարչութիւններում։

Այդպիսով՝ Բիսմարկի հակալեհական քաղաքականութեան շնորհիւ՝ համարեա ապազգայնացած Սիլեզիայի լեհ հասարակութիւնը միացաւ «Լեհական կօլօյին»։

Բայց Բիսմարկի հակալեհական պայքարը չէ դադարում։ 1885 թ. մարտի 26-ին հրաման է արձակում արտաքսել Պրուսիայից

*) „Къ сорокалѣтію антипольской политики Пруссіи“. Л. Василевскій (Плохоцкій). „Рус. Бог.“ № 3, 1912.

ծունէութեան արդիւնքն այն եղաւ, որ այսօր Թիւրքահայաստանում բացված են 81 դպրոցներ, ուր ուսանում են հայ տղաներ և աղջիկներ։ Եւ որովհետև Միացեալի վարչութիւնը հենց գործի սկզբից աշխատել է դպրոցը հեռու պահել կուսակցական ոտնձգութիւններից և նկրտումներից, հայ մատաղ սերունդը ստանում է այդ դպրոցներում առողջ կրթութիւն։

Կ. Պօլսի պատրիարք Արշարունի արքեպիսկոպոսը, օգտվելով Միացեալի վարչութեան անդամ Յովհաննէս Ցակոբեանի Կովկաս գալու հանգամանքից, դիմել է մի գրութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, խնդրելով յորդորել ռուսահայ ժողովուրդը՝ աջակցել իր նուէրներով այդ ազգօգուտ Ընկերութեան։ Անշուշտ, Վեհափառ Կաթողիկոսը չի խնայի իր աջակցութիւնը։

Մեր կարծիքով, ամենայարմար եղանակն օգնելու Միացեալի պէս մի ընկերութեան, որի միակ նպատակն է լոյս, կրթութիւն տարածել Հայաստանի մէջ, դաստիարակել և կրթել հայ մատաղ սերունդը ազգային առողջ և ընդհանուր մարդասիրական-առաջադիմական սկզբունքով, արուեստ և տեխնիկական գիտելիքներ տարածել հայ ժողովրդի մէջ, այն կը լինէր, որ իր ունեւորները պատուի անդամ գրվէին այդ Ընկերութեան՝ վճարելով միանուագ 400 րուբլի, կամ բարերար անդամ՝ վճարելով 4000 րուբ.։ Դրանով կը կազմվէր մի դրամագլուխ, մի կրթական ֆոնդ Թիւրքահայաստանի դպրոցական գործի համար։

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ Միացեալի մասին՝ ցանկացողները կարող են գտնել «Մշակի» այս տարվայ №№ 132-ի, 133-ի, 134-ի, 135-ի և 136-ի մէջ։

Առաջ ենք բերում Արշարունի արքեպիսկոպոսի վերոյիշեալ գրութիւնը։

«Յովհաննէս ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի ողորմութեամբ Աստուծոյ Հօր և շնորհիւ Ս. Հոգւոյն և կամօք ազգին արքեպիսկոպոս Կ. Պօլսոյ և պատրիարք հայոց Թիւրքիոյ Եպիսկոպոսապետին մերոյ և Վեհափառ Հայրապետին Ամենայն Հայոց Տեառն Գէորգայ Ե. Սրբազան Կաթողիկոսի ողջոյն որդիական ի Քրիստոս Յիսուս։

«Ի խոր աղքատութեան Թաղեալ գիւղօրայք հայոց ի գաւառս առ աղքատութեան զուրկ ի կարեւոր ուսմանց գտանին ապաքէն, վարժարանք, և որք ի նմա մանկտին Հայկազնեան ազգիս յաճախեն, անբաւական են ամենեւին լնուլ զպէտս դաստիարակութեան ըստ պահանջման ժամանակիս, և է իսկ յաճախ զի ոչ սակաւք ի նոցանէ փակեալ մնան առաջի մատաղերամ մանկանց, որ դեգերին յուսպէտ և յուլավ առանց ինչ զմտաւ ածելոյ զանստուգութենէ իրացն չարաց, որ ի վերայ հասանել կան յանուսումնութենէ. շինականն հէգ խոնջ և վաստակաբեկ գիտէ միայն տառապել Թափուր յընչից, զուրկ ի հրահանգացն դաստիարակութեան և մանուկն դեռափթիթ սովորեր նորին ծնեալ ծնգի ընդհանուրիւն վաստակոցն ըստ տեղողութեան վաղաղաւ կենացն։

«Միացեալ Ընկերութիւնն Հայոց, որպէս յանձնելումն, նոյնպէս և զարգիս զուն գործէ ի Թիւրքիա օգնականութեան հասանել գիւղօրէիցս այսոցիկ, հաստատէ վարժարանս, կարգէ ուսուցիչս և վերատեսուչս ի նոսին, մատակարարէ զպէտս դպրոցական կարեւոր իրաց, դաստիարակէ զուսանողս, ընծայէ ազգիս զարգացեալ մտօք և օգտակար գործովք, ուղղամիտ դաստիարակութեամբ անդամս պատուեալ ի զանազան յասպարէզ և զոր դատապարտեալ մնալոց էին յանշուք և ի չարատանջ ի կեանս, հանէ ի վիճակ փառաւոր, անուսումն շինականին ուսուցանէ զգիւղատնտեսական տարերս գիտութեան, լուսաւորէ զմիտս նորին ժողովրդական դաստիարակութեամբ, ի լոյս ընծայէ զգասագիրս մանկանց տղայոց և որ ի կարգին։

«Վեհափառ Սուրբ Հայրապետ, Ընկերութիւնս այս արժանի է արդարև ձեռնտուութեան համօրէն ժողովրդեան հայոց բնակելոցն ընդերեսս երկրի. մեծի խրախուսանաց և քաջալերութեան պէտք են առ ի Թեթևացուցանել զծանրութիւն հոգոցն և խնամածութեան որ հանապազ կարօտի մեծագումար արծաթոյ։

«Անձնուէր և գործունեայ անդամք պատուականք կրթանուէր Միացեալ Ընկերութեան Հայոց ջանս ի կիր առնուն յաւելուլ վարժարանս ի հայս զօրս մատակարարեն արդիամբք նուիրատուութեան։

«Այսու նպատակաւ առա այժմ ի Տփղիս ի սահմանս վիճակիդ Կաթողիկոսութեան Ամենայն Հայոց գայ հասանէ սիրելին մեր, աղն. Յովհաննէս էֆենդի Ցակոբեան, մին յանդամոց նորին, ընդունել զառատապարգև նուէրս բարեպաշտ և ուսումնասէր ժողովրդեանն հայոց բնակելոց ի Տփղիս։

«Ուստի խնդրեմ որդիական ակնածութեամբ, Վեհափառ Սրբ. Հայրապետ, զի հաճեսջիք քաջալերել յանձնարարական գրով զգործս հանգանակութեան յօժանդակութիւն Միացեալ Ընկերութեան, և ընծայել զշնորհս, զօրհնութիւն հայրապետական յարդիւնաւորութիւն նպաստից։

«Համբուրելով Հայրապետական Աջոյդ Սրբոյ

«Մնամ Վեհափառութեան Ձերում

«Խոնարհ որդի

«Պատրիարք հայոց Թիւրքիոյ՝

«Յովհաննէս արքեպիս. Արշարունի»

ՀԱՅՈՑ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿ. ՄՆԱՅՈՒՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Մայիս ամսին Թիֆլիս եկած Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց լիազօր և պատուիրակ Յովհաննէս Ցակոբեանը «Մշակի» խմբագրութեան մէջ կազմված մի ժողովում բացատրեց այն մեծ դերը, որ Միացեալը կարող է խաղալ Թիւրքիայի հայութեան մէջ, եթէ նա ստանայ նիւթական և բարոյական աջակցութիւն Ռուսաստանի հայութեան կողմից։

Այդ մասին Կ. Պօլսի հայոց պատրիարք Արշարունի արքեպիսկոպոսը արդէն դիմել էր առանձին գրութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ինչպէս յիշեցինք վերևում։ Սակայն գործի աջողութեան համար անհրաժեշտ նկատվեց կազմակերպել Թիֆլիսում Միացեալի մի մնայուն օժանդակ Յանձնաժողով։ Այդ Յանձնաժողովը կազմվեց հետևեալ կերպով. Հ. Առաքելեան՝ նախագահ և Ալէքսանդր Քալանթար, Յ. Սպէնդիարեան, դոքտոր Կ. Ստեփանեան, դոքտոր Արտ. Շեխեան, Ս. Մալխասեան, Յ. Ղօրղանեան, Ս. Կիւլպէնկեան, Յ. Մանրեան՝ անդամներ։

Այդ Յանձնաժողովի ընտրութիւնը վաւերացված լինելով Միացեալ Ընկերութեանց կենտրոնական վարչութիւնից, այս օրերս մտադիր է գործի ձեռնարկել։

Տարիների ընթացքում ռուսահայերի և մանաւանդ հարուստների տենդանքն է եղել օժանդակել Թիւրքիայի բազմատանջ և բազմաչարչար եղբայրներին։ Այժմ ամենաւաւ միջոցը և եղանակը օգնել նրանց՝ Միացեալին օժանդակելն է նիւթապէս, որպէսզի նա ևս կարողանայ ազգային դպրոցների մի ամբողջ ցանց տարածել Հայաստանում։

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ԵՐԵՒՈՅԹ

Վերջին տարիներս Թիֆլիսի Խարփուխ կոչված արուարձանը հետզհետէ սկսում է կուլտուրապէս առաջադիմել։ Տեղական երիտասարդ ոյժերի և ինտելիգենցիայի ղեկավարութեամբ և նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութեան իւրիսկոնսուլտի օգնական Ի. Գ. Բաստիանովի, որ ապրում է այդ Թաղամասում, բացվել են մի քանի կուլտուրա-կրթական հաստատութիւններ։

Մենք վերջին օրերս առիթ ունեցանք դիտելու այդ հաստատութիւնները և վկայում ենք, որ տեղական երիտասարդ ոյժերը և մանաւանդ Ի. Գ. Բաստիանովը եռանդ և աչքի գործունէութիւն են ունեցել։ Ի. Գ. Բաստիանովը մի կարևոր ոյժ է Խարփուխ Թաղամասի համար և իրանից ներկայացնում է մի տեսակ առանցք, որի շուրջը պտտվում է ամեն մի հասարակական-կրթական գործ, որ կատարվում է այդ Թաղամասում։ Պարոնը հանդիսանում է մի տեսակ ազդակ և որպէս հին ու փորձված լուսամիտ գործիչ՝ կարողանում է շարժման մէջ դնել հասարակա-կրթական գործունէութեան մեխանիզմը։

Նրա և յիշեալ Թաղամասի երիտասարդ ոյժերի եռանդի և տոկուն աշխատանքի շնորհիւ Խարփուխում բացվել և գործում են հետևեալ հաստատութիւնները.

1) Գրադարան-ընթերցարանը, գրադարանապետուհի օր. Պ. Բումբիւմեյի ղեկավարութեամբ, ընթերցանութեան ամասը նիւթ է մատակարարում Խարփուխի ազգաբնակութեանը առանց խտրութեան կրօնի և ազգութեան։ Թաղամասում ապրում են գլխաւորապէս արհեստաւոր և բանւոր դասերը (Աղխլամովի գործարանը)։

Ի դէպ, պարտք ենք համարում յիշեցնել հասարակութեանը, որ գրադարան-ընթերցարանը կարիք է զգում լրագիրների և գրքերի։ Գրադարան-ընթերցարանում ստացվում են հայերէն, վրացերէն և ռուսերէն լրագիրներ և ամսագրեր։ «Մշակը» ստացվում է բոլորովին ձրի, իսկ միւս Թերթերը կէս վճարով։

Գիտակից հասարակութեան և հասարակական գործի սրտացաւ ինտելիգենտ ոյժերի սրբազան պարտականութիւնն է նպաստել գրադարան-ընթերցարանի պահպանմանը և զարգացմանը։

2) Համեմատաբար կարճ ժամանակ է, ինչ Խարփուխում գործում է վրաց դրամատիկական խմբակը, որը առ այժմ իր ներկայացումները տալիս է մանկավարժականների աուդիտորիայում (Բաստանինեկայա փողոցում)։ Ցիչեալ խմբակը մտադիր է մօտ ապագայում կառուցել իր սեփական ժողովրդական Թատրոնը, որպիսի նպատակով վերջերս Մուշտայիդ այգում տեղի ունեցած զբօսանքից գոյացաւ մի կլորիկ գումար։ Խմբակը մտադիր է քաղ. ինքնավարութիւնից նպաստ խնդրել, ժողովրդական տան կառուցման համար, ուր ներկայացումներ կը լինեն հայերէն, վրացերէն, Թուրքերէն և յունարէն լեզուներով։

3) Խարփուխի Թաղամասումն են ապրում գլխաւորապէս Թիֆլիսաբնակ յոյները, որոնք ունեն իրանց բարեգործական ընկերութիւնը և դրամատիկական խմբակը, որը 2 տարուց ի վեր ինչպէս Զուբալովի անուան Ժողովրդական Տանը, նոյնպէս և Վրաց Թատրոնում կազմակերպում է յունարէն լեզուով ներկայացումներ։ Ինչպէս յայտնեցին Ի. Գ. և Պ. Գ. Բաստիանովները, Թիֆլիսի Ցունաց Բարեգործական Ընկերութիւնը այս տարվայ սեպտեմբերից Թիֆլիսում բանալու է յունաց դպրոց, որպիսի նպատակով Ցունաստանից հրաւիրված է յունական կրթութիւն ստացած ուսուցիչ, որպէսզի տեղիս վրացախօս և աղաւաղված յունարէնով խօսող մանուկներին գրական լեզու դասաւանդէ։ Ռուսերէն լեզուի և այլ առարկաների դասաւանդման համար, որքան մենք տեղեկացանք, հաւանօրէն հրաւիրվելու է գիմնազիաւարտ ուսուցչուհի օր. Ն. Փ. Քաիֆիլլինա։ Ցունաց դպրոցը առ այժմ ունենալու է նախնական դասարաններ։

4) Խարփուխը զուրկ չէ նաև մանկապարտէզից և նախապատրաստական դպրոցից, գիշերօթիկ բաժնով։ Դպրոցը, որի ղեկավարն է տ. Մ. Կ. Բաստիանովան, ունի եռամեայ դասընթացք և գործում է տարիներից ի վեր աջողապէս։ Դպրոցում ըստ ցանկութեան դասաւանդվում են նաև տեղական և եւրոպական լեզուներ։

Այս ամենը ակնյայտ կերպով ցոյց է տալիս, Թէ մի Թաղամաս, որչափ էլ նա յետ ընկած լինի, կարող է առաջադիմել, եթէ երբէք նա իր մէջ ունի կենսունակ, գործունեայ, երիտասարդ ոյժեր։

Աւելի ոյժ և եռանդ ենք մաղթում Խարփուխի գործիչներին։

Ա.

ԳՐԳՌՎԱԾ ԱԽՈՐԺԱԿՆԵՐ

«Մշակի» № 172-ում գրել էի խոտի գողանալու, խոտատեղեր գրաւելու և այլ հանգամանքների մասին։ Ի լրումն այդ Թղթակցութեան այժմ աւելացնենք նաև մի քանի մանրամասնութիւններ։

Խոտը մեզանում ըստ նախնական սովորութեան հաւաքում են և խուրձեր կապում (խորոմ), որոնք քաղատեղում հին ժամանակներում մնում էին ամբողջ շաբաթներով, որպէս զի խորոմները պնդանային, և ապա զոյգ-զոյգ կապում էին խոտից ոլորած Ջոլով (կեմով) և սայլերի վրայ բարձած տուն բերում՝ 120 խրձից բաղկացած։ Ես յիշում եմ, որ մինչև իսկ մեր խոտերը տարածված քաղատեղերում անցեալներում մնում էին ձիւնի տակ։ Մի կողմից անասունների սակաւութիւնը, միւս կողմից խոտի ու դարմանի անչափ առատութիւնը, երրորդ կողմից հողագործների անմիջական աշխատանքների շատութիւնը յաճախ արգելք էին դառնում խոտի մի մասը իր ժամանակին տուն կրելու, ուստի մինչև ձմեռվայ կէսը խոտի մի որոշ քանակութիւնը դուրսն էր մնում անմնաս։

Իսկ այժմ, ընդհակառակն, խոտը քաղելուց մի-երկու օր հազիւ անց, դեռ խոտը չը չորացած, խորոմը չը կապած՝ շտապում են կրել, քանի որ գրգռված ախորժակներով գողերի վոհմակը՝ գիշեր-ցերեկ մէկ արած՝ սայլը լծած դուրս է ընկնում խալխի խոտը գողանալու... Այդ մի կողմից, միւս կողմից այժմ, համեմատած նախկին ժամանակների հետ, խոտի պաշարը այնքան քիչ է և անասունների Թիւը այնքան շատ, որ ռանչպարութիւնը ամեն Ջանք է անում որքան հնար է իր խոտը տուն բերել, հարամու ձեռքից ազատել, Թէկուզ Թաց դրութեամբ...

Այո, ես լաւ յիշում եմ շատ ժամանակ չէ այդ, այլ մի 30—40 տարվայ անցեալ, երբ մեզանում խոտ բուսնում էր անթիւ, իր բնական փարթամութեամբ, որը ամեն տարի իր վայրենութեան մէջ մնալով և իրար վրայ բուսնելով ու փտելով էլ աւելի վայրենանում էր՝ շատ տեղեր մնալով չը հնձած։ Ուստի ժողովուրդը, որ շատ սակաւաթիւ անասունների տէր էր, իսկի կարիք էլ չունէր խոտի մի աւելորդ պաշար հնձելու, քանի որ միւս կողմից այդ խոտի աւելորդ պաշարը պէտք էլ չէր գալիս և ոչ էլ գնողներ կային, որովհետև հողաբաժիններ—արօտներ, քաղատեղեր, վարելահողեր և այլն—անհամեմատ շատ էին, իսկ ժողովուրդը՝ քիչ։ Բայց այժմ հողագործական կեանքը զգալի փոփոխութեան է հանդիպել մեզանում, քանի որ 30—40 տարի անցնելուց յետոյ դարձեալ նոյն հողաբաժիններն են, դարձեալ նոյն խոտատեղերը, այն ինչ ժողովուրդը հնգապատկվել և նոյնիսկ տասնապատկվել է և կարիքը աւելի սրվել...

Այժմ, կրկնում եմ, կեանքը այնպիսի յեղաշրջում է առաջ բերել ժողովրդի մէջ, կարիքը այն աստիճան է սրվել, որ գաւառի նահապետական-հայկական ընտանիքը, որ առաջներում մեղք էր համարում հարևանի մի խրձին դիպչել և նրա մի «ճիւղ» խոտը գողանալը մեծ յանցանք էր նրա համար, այժմ նոյն այդ հայկական ընտանիքը կամ նրա մի անդամը չէ քաշվում օրը ցերեկով գողանալ իր հարևանի քաղած և պատրաստած խոտը, որը (հարևանը) գուցէ իրանից աւելի մեծ կարիք ունի դէպի իր անասունների կերը...

Ես յիշում եմ նոյնպէս, որ նախկին ժամանակներում խոտը ոչ մի արժէք չունէր. նա այնքան էժանագին նիւթ էր մեր գաւառացու համար, որ շատերը նոյնիսկ ամօթ կանէին խօսել-սակարկել նրա գինը։ Մի խօսքով՝ նա ծախվում էր սայլը 1 ր. 50 կ., կամ 1 ր. 60 կոպէկով կամ խուրձը 2—2 $^{1}/_{2}$ կոպ.։ Այժմ այդ գները տասնապատկվել են և խոտի կարիքը գնալով առաջ է բերել այդ նիւթի մի զգալի Թանգութիւն, այն է՝ սայլը 10—15 ր., կամ խուրձը՝ 15—20 կ., մի գին, որ հողային դասի և անասնապահութեան համար կեանքի և մահու խնդիր է առաջ բերել...

Ահա այդ սոցիալ-տնտեսական կեանքի յեղաշրջումներն են, որ էլ աւելի գրգռել են մեր ժողովրդի տականքների ախորժակը, որը ոչ յանցանք է ճանաչում, ոչ մարդավարութիւն և ոչ էլ քաղաքավարութիւն, այլ գլխովին մոռանալով մարդկային ինքնասիրութիւնը տարված է գողանալու, յափշտակելու, գրաւելու և ուրիշի գոյքը իւրացնելու անյագ ձգտումներով...

Արդէն խոտի կրելը աւարտվեց. իւրաքանչիւր տան կտրի վրայ, բացառութեամբ մի որոշ բնակչութեան, որ բացակայ է քաղաքից, բարձված է մի խոտի դէզ։ Դեռ շատ կտուրների վրայ երկու դէզեր կան, քաղաքը ամբողջապէս Թաղված է խոտի դէզերի մէջ, որոնք օտար եկւորների վրայ մի տեսակ տարօրինակ տպաւորութիւն կարող են Թողնել, քանի որ նոյնիսկ բազարին մօտ շրջերում, քաղաքի կենտրոնում խոտի դէզեր են կիտված։ Մի խօսքով՝ տներից շատ դէզեր են երևում, որ մի փոքր մխիթարական է հողագործ դասակարգի համար, որոնց անտեսութիւնը այնքան դառնացած էր վերջին անարգասաւոր տարիներում։

Փարս

Նոր-Բայազետ, 19 օգոստոսի

Ի ՄԻՋԻ ԱՅԼՈՑ

Ցիպիկ մի թափոր

Մեր հալաբարցիները եռ անմաս չը մնացին Հայրենական պատերազմի հանդիսաւոր յոբելեանական տօնին մասնակցելուց։

Հալաբար կոչված քաղաքամասը, այդ ղարաչուխալիների ու հալալ աշխատաւոր կինտոների որրանը, իր ծիպիկ և այլազան բնակիչներով, կարելի է ասել, ճիշդ 100 տարի առաջվայ Հալաբարն է մնացել իր բնակիչներով։ Նոյն ուրախ քէֆերը, կեր ու խումը, նոյն տարազը և այլն։ (Խօսքս բացառութիւնների մասին չէ)։

Ահա այդ քաղաքամասի բնակչութեան մի յայտնի խումբ, մօտ 30—40 հոգի, որոնք Թիֆլիսում յայտնի են իրանց աւելորդ տիտղոսներով, ամսիս 27-ին, ոստիկանական գլխաւոր Թաղապետ Սիմ. Դաւիդովի ղեկավարութեամբ, հաւաքվեցին «Եաքուալովի» հիւրանոցում և զարդարվեցին հին ղարաչուխե տարազներով, խայտաբղէտ բաղդադիները ուսներով գցած, իսկ կրծքները զարդարած սպիտակ լայն ժապաւէններով, որոնց վրայ մեծ տառերով գրված էին պատմական Թւերը՝ 1812—1912։ Նրանք, ի հարկէ, այս բոլորի հետ չը մոռացան իրանց անբաժան զինու լիքը Թունգանոցները ու «զանծիները»։ Եւ այդ օրիգինալ խումբը, ճիշդ ժամը 7-ին, ամենայայտնի զուռնաչիների առաջնորդութեամբ, շարժվեց դէպի Փոխարքայի պալատը։ Թափորով դուրս գալով դէպ Հալաբարի հրապարակում մի փոքր փորձ արեց. սկսեցին պատմական պարը՝ «բաղդագիւլին», պարից յետոյ բաժանվեցին զրօշակներ և լապտերներ, և Թափորը զուռնայի առաջնորդութեամբ շարունակեց իր ճանապարհը։ Ճիշդ ժամը 8-ին Թափորը հասաւ Փոխարքայի պալատի առաջ, ուր գտնվում էր ոստիկանապետ գնդապետ Զաւիցկինը իր ամբողջ կազմով։

Ոստիկանապետը կարգադրեց իսկոյն մի մեծ շրջան բանալ, ուր տեղաւորվեցին մեր «բաբամները»։

Սկսվեց յայտնի «բաղդագիւլի» պարը։ Մէկը միւսի ետևից պարում էին օրվայ հերոսները։ Մի-երկու րոպէից յետոյ նորին Պայծառափայլութիւնը իր ամուսնու և շքախմբի հետ երևաց պատուհանում, ուրախ ժպիտը երեսին բարևելով ժողովրդին։ Ուռաներին և ուրախ բացագանչութիւններին վերջ չը կար։

Մեր ղօչերը վերջացնելով «բաղդագիւլին» սկսեցին Թիֆլիսի հազուագիւտ և դժուար պար՝ «շուշամբարը», որը միայն յատուկ է կինտոներին։ «Շուշամբար» կոչված պարը կայանում է նրանում, որ պարողները ամբողջ ժամերով մի քանի վեդրոնոց գինով լիքը աման, նրա վրայ էլ կրկին մի փոքր լիքը աման, գլխներին դրած պարում են զանազան Թռիչքներ գործելով ու բարձր-ցածր ցատկելով։ Մանաւանդ այս պարի ժամանակ Փոխարքան հետաքրքրութեամբ և ժպիտը երեսին նայում էր պարողներին։

Մի քանի րոպէ պարը ընդհատելով՝ լցրին «զանծիները» և բարձրացնելով՝ դատարկեցին Թագաւոր Կայսրի, Կայսրուհու, Թագաժառանգի ու Կայսերական ամբողջ Գերդաստանի կենացը՝ զուռնայի, «տուշի» և ուռաների տարափի տակ։ Ապա նորից լցրին «զանծիները» և այս անգամ դատարկեցին Կոմս Փոխարքայի, սրա ամուսնու, շքախմբի ու զօրքի կենացը՝ նոյն ուրախ «տուշերով» ու ուռաներով։

Փոխարքան, շնորհակալութիւն յայտնելով, հեռացաւ պատուհանից, իսկ «տղերանց» Թափորը շարժվեց դէպի Բարիատինսկայա փողոցը՝ Փոխարքայի օգնական գեն. Շատիլովի բնակարանը։

Նոյն ուրախութիւնը, նոյն կենացները և այնտեղ շարունակելով՝ ժամը մօտ 10 $^{1}/_{2}$-ին ուրախ Թափորը շարժվեց դէպի Մուշտայիդ՝ յայտնի Ցականի մօտ իր քէֆը շարունակելու։

Թափորին մասնակցողներից աչքի էին ընկնում Ցացանի տղայ Նիկօլը, Թօթոշ Ալէքսին, Զոփուռի տղայ Արշակը, Ճինկա Գիգօն, Սքէլի Սիմօնը, Ջանգլապան Աւագը, Բլուկոնա Աւետիքը, Լանքսի տղայ Սէրգօն, Տուրա Իլօն և այլք։

Դիտակ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Այս տարվայ յուլիսի 14-ին երեկոյեան Կարս քաղաքի գլխաւոր փողոցում «Պարաբէլլում» տեսակի ատրճանակի գնդակի հարուածներով անյայտ չարագործ-

բոլոր ռուսաստանցի և աւստրիացի լեհ հպատակներին, և այդ հրամանը կատարվում է ամենայն խստութեամբ. արտաքսվում են 30,000 հոգի։ Բայց ամենալուրջ հակալեհ ձեռնարկութիւնը էկօնօմիկ բնոյթով էր 1886 թ.։ Դա «Կօլօնիալ կօմիսիայի» հիմնարկութիւնն էր, որի նպատակն էր լեհ կալուածատէրերի հողն առնել և նրա վրայ բնակեցնել գերման տարրը։ Եւ այդ՝ գլխաւորապէս Պօզնանում և Արևմտեան Պրուսիայում։ Պրուսական լանդտագը այդ նպատակի համար բաց էր Թողել 100 միլիօն մարկ, որպիսի գումարը բաւարար էր համարում յիշեալ նպատակի համար։ Ցիշեալ 1886 Թւում լեհ կալուածատէրերի կօմիսիան առել է 7 միլիօնով 12,000 հեկտար հող։ Բիսմարկը՝ այդ տեսնելով՝ հրճվում էր, և նա՝ իշխ. Չերկասկինի և Միլիւտինի նման Լեհաստանում՝ կարծում էր, որ լեհ ազգի ոյժը գտնվում է միայն շլեախտի և հոգևորականութեան մէջ. և երբ այդ տարրերը կը զրկվեն իրանց կալուածներից, այն ժամանակ լեհ «բարի, աշխատասէր գիւղացին» կը դառնայ պետութեան հլու հպատակ։ Բիսմարկը ծաղրելով իր մէկ ճառի մէջ՝ առաջարկում է լեհ ազնուականութեանը Մօնակօյում տանուլ տալ «Կօլօնիալ կօմիսիայից» ստացած փողերը։

Կօլօնիալ կօմիսիան մեծ եռանդով սկսեց իր գործունէութիւնը և մինչև 1890 Թիւը գնեց 82 մեծ կալուածներ և 32 գիւղական տնտեսութիւն։ Առաջին 50,000 հեկտարը առնելու համար ծախսվեց 30 միլիօնից աւելի մարկ, նշանակում է՝ $^{1}/_{3}$ մասը բաց Թողած 100 միլիօն գումարի։ Բայց երկրորդ նպատակը կօմիսիայի՝ բնակեցնել գերման գիւղացիներ՝ գնված հողերի վրայ՝ չը համապատասխանեց առաջին նպատակին. առաջին 5 տարվայ ժամանակում յիշեալ կօմիսիային աջողվեց միայն բնակեցնել 690 կօլօնիաների, որոնցից համարեա կէսը տեղացի գերման գիւղացիք էին։

Բացի դրանից, «Կօլօնիալ կօմիսիան» ստեղծել էր խոշոր գիւղական տնտեսութիւններ՝ ոչ պակաս 20 հեկտարից, որը ստիպում էր նրանց դիմել լեհ մշակների օգնութեան, որովհետև ուրիշներ չը կային։ Եւ ի վերջոյ ստեղծվեց յետագայ հետևանքը. գերման կօլօնիաներում՝ ի փոխարէն խոշոր լեհ կալուածատէրերի՝ լեհեր աւելի էին քան այն ժամանակ, երբ յիշեալ կալուածների տէրերը լեհ կալուածատէրերն էին։

IV

Կօլօնիալ կօմիսիայի հիմնարկումը լեհ հասարակութեան մէջ յարուցեց զարհուրելի շփոթութիւն։ Լեհական լրագիրներում սկսեցին երևալ այն լեհ կալուածատէրերի անունները, որոնք ծախում էին իրանց կալուածները «Կօլօնիալ կօմիսիային», անուանելով նրանց ազգային դաւաճաններ, որոնց դէմ հասարակական բօյկօտ էր յայտարարվում։

Լեհ հասարակութիւնը պատրաստվեց գործնականապէս կռուել «Կօլօնիալ կօմիսիայի» դէմ։

Նա հիմնեց լեհական բանկ, որը պիտի գնէր լեհական կալուածները և վաճառէր լեհ գիւղացիներին՝ մաս-մաս. միևնոյն ժամանակ երևում են և ուրիշ պարցելյացիոնի բանկեր և ընկերութիւններ, որոնք դառնում են խոշոր էկօնօմիկ ֆակտօրներ Պօզնանում և Արևմտեան Պրուսիայում։ Եւ այդ կռւի մէջ յաղթութիւնը ընկնում է լեհերի կողմը։ Պետութիւնը տնտեսական ճնշման դէմ հակադրվում է լեհ մասսայի էկօնօմիկական կազմակերպումը. ստեղծվում են գիւղական շրջաններ, մանր կրեդիտային ընկերութիւններ և այդ էլ կապիտալի հաշւով, որը կենտրոնանում էր աշխատանքի գնացող լեհ գիւղացիների մէջ։ Գիւղական շրջանները գոյութիւն ունէին Պօզնանում և Արևմտեան Պրուսիայում և՛ առաջներում. բայց նրանք ոչ մի դեր չէին խաղում. միայն 1873 Թւից, երբ «լեհական կենտրոնական ընկերութիւնը» սկսեց հոգալ նրանց զարգացման մասին, վերջինների Թիւը ըսկսեց արագ աճել. 1880 Թւականին նրանց Թիւը 120-ի էր հասել։

Այդ շրջանները, բացի գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելուց, դարձան և փոքր կուլտուրական կենտրոններ, որոնք աջակցեցին լեհ գիւղացիների միացման։ Այժմ միայն Պօզնանում գիւղատնտեսական մանր ընկերութիւններ հաշվում են 400, որոնք ունեն 20,000 անդամներ։ Լեհ գիւղացիք իրանց փոքր դրամագլուխներով աջակցութիւն են ցոյց տալիս բանկերին, որոնք մրցում են «Կօլօնիալ կօմիսիայի» դէմ։ Եւ 1896—1904 տարիների ժամանակամիջոցում լեհ գիւղացիք Պօզնանում և Արևմտեան Պրուսիայում գնել են գերմանացիների ձեռքից 268,000 հեկտար. և նայած պաշտօնական տեղեկութիւններին՝ լեհացիք «Կօլօնիալ կօմիսիայից» 63,000 հեկտար աւելի են առել հող, քան նա իր ամբողջ գոյութեան ժամանակ առել էր լեհերից։

Բժ. Բ. Աղասարեան

(Վերջը միւս անգամ)

Ներբ ձեռքով սպանվեց Կարսի I կարգի վաճառական Տիգրան Սէյլանովը, որ միշտ ապրում էր Կարսում և ունէր այնտեղ առեւտրական մեծ ձեռնարկութիւններ։ Ինչպէս արդէն պարզվել է, նոյն յուլիսին հանգուցեալը ստացել էր Երեւանից մի նամակ «միջազգային անարխիստ-ուտոպիստ»-ի կնիքով, որով պահանջում էին նրանից 5000 ռուբլի տալ կուսակցութեանը, հակառակ դէպքում սպառնում էին սպանել։ Ոճրագործները մինչև այժմ մնացել էին անյայտ։ Միաժամանակ Սէյլանովի սպանութեան հետ միասին, այդպիսի դրամաշորթական նամակներ, նոյնպիսի կնիքով դրոշմած, ստացել էին թէ տեղական և թէ Երեւանի ու Ալէքսանդրոպօլի մի քանի վաճառականներ։ Ներկայ օգոստոս ամսի 20-ին յայտնի դարձաւ Թիֆլիսի ոստիկանապետին, որ յիշեալ դրամաշորթական խմբի կազմակերպողը, «Աստվա» մականունով, Թիֆլիս է եկել իր երկու ընկերակիցներով՝ սպանված Սէյլանովի եղբայրներից 6000 ռուբլի պահանջելու նպատակով, որից 1000 ռուբլին իբրև տուգանք, որ պահանջված գումարը ժամանակին չէ վճարված եղել։ Պահանջը չը կատարելու դէպքում նրանք յանկարծակի պէտք է գինված յարձակում գործէին Սիօնի փողոցի վրա գտնվող Սէյլանովների առեւտրական տան վրա, սպանէին Սէյլանով եղբայրներին և կողոպտէին դրամարկղը։ Այդ տեղեկութիւնները ստանալով՝ ոստիկանապետ Զաւիցկինը կարգադրեց խուզարկու բաժանմունքի կառավարչին խիստ միջոցներ ձեռք առնել գտնելու և կալանաւորելու չարագործներին։ Երկար հետախուզութիւններից պարզվել է, որ յիշեալ չարագործները ամսիս 20-ին Կարսից եկել են Թիֆլիս և թագնվում են քաղաքի ծայրամասերում, ամեն ժամ փոխելով իրանց բնակութեան տեղը, և որ նրանց պարագլուխ «Աստվա» զինված է «Պարաբէլլում» սիստեմի ատրճանակով։ Օգոստոսի 26-ին, մօտաւորապէս առաւօտեան ժամը $10^1/_2$-ին, Վերայի հայոց գերեզմանատան դարպասի առջև խուզարկու բաժանմունքի ոստիկանները պահ մտնելով նկատեցին խմբի պարագլուխ «Աստվային» ինչ-որ մի երիտասարդի հետ, որոնց ոստիկանները իսկոյն շրջապատելով երեք կողմից 8 քայլի վրա հրամայեցին ձեռքները վեր բարձրացնել։ Երիտասարդը հնազանդվեց, բայց «Աստվա» շտապով ձեռքը տարաւ դէպի ատրճանակը և ուզեց դուրս հանել ընդդիմութիւն ցոյց տալու նպատակով։ Նրան նախազգուշացնելու համար քաղաքապահ ոստիկաններից մէկը իրար եաեւից երկու անգամ գնդակ արձակեց նրա վրա և վիրաւորեց ձախ թեւը։ Դրանից յետոյ վիրաւորվածի վրա յարձակվեցին զինաթափ անելու դիտումով, բայց նա իր ֆիզիքական ուժի շնորհիւ մեծ ընդդիմութիւն ցոյց տուեց։ Վերջապէս աջողվեց նրան զինաթափ անել և երիտասարդի հետ միասին տանել խուզարկու բաժանմունքը, իսկ այդտեղից էլ բժշկական օգնութիւն ցոյց տալու նպատակով Միքայէլեան հիւանդանոցը ուղարկել։ Ոճրագործների այդ խմբապետին խուզարկելով գտնում են աջ գրպանում «միջազգ. անարխ.-ուտոպ.» պղնձէ կնիքը, որի վրա նկարված էին թիակներ, դաշոյններ, կացիններ, սպի փետուրներ, երկու ռումբ, երկու մարդկային գանգ, ուսերի և ազդրների ոսկորներ և այդ կնիքի պարագաները, և այն կնիքը, որով կնքված էին սպանված Սէյլանովին և միւս վաճառականներին ուղարկված դրամաշորթական նամակները, և մի անցագիր Շուշու քաղաքցի Դանիէլ Տէր-Կարապետովիչ Հախեանցի անունով, որպիսին և ինքն իրան անուանեց նա կալանաւորվելիս։ Կալանաւորված երիտասարդը, իր ասելով, Քութայիսի նահանգի Ռաչինի գաւառի Բաշի գիւղացի Լուկա Իվանովիչ Նեստերաշվիլին է։ Պարզվել է, որ իրան շուշեցի Դանիէլ Տէր-Կարապետովիչ Հախեանց անուանող «Ասվա» իսկապէս պահեստի զինուոր է Երեւանի նահանգի Նախիջեանի գաւառի Աղնաբերդ գիւղի բնակիչ Աստուածատուր Աբգարովիչ Գաբրիէլեան, 27 տարեկան, որին Թիֆլիսի նահանգական դատարանը, եղբ. Աբգումանեանների գրասենեակից գողութիւն կատարելու համար, ներկայ տարվայ ապրիլի 26-ին դատապարտել էր 3 տարով ուղղիչ կալանաւորական բաժանմունքների, զրկելով բոլոր իրաւունքներից։ Թիֆլիսի նահանգական բանտում իր պատիժը կրելիս, երբ նա Ղարայազ էր տարված դաշտային աշխատանքներ կատարելու, փախել էր ու կազմակերպելով յիշեալ ոճրագործների աւազակախումբը ահաբեկել Երեւանի, Ալէքսանդրօպօլի և Կարսի վաճառականներին, մանաւանդ Սէյլանովի սպանութիւնից յետոյ։ Հաստատվում է, որ Սէյլանովի սպանութիւնը կատարել է հէնց ինքը Գաբրիէլեանը իր ընկերների օգնութեամբ, 5,000 ր. վճարելու մերժումը ստանալուց յետոյ։

✦ Բժշկապետ Ցովհ. Գասպարեանը վերադառնալով ամարանոցից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։

✦ Օգոստոսի 28-ին Պուշկինսկայա փողոցի վրա № 1 տան մէջ գտնվող լուսանկարիչ Եակով Զէլցերի բնակարանից գողացել են 23 ռուբլի և 2 խաղատոմսեր 630 ր. արժողութեամբ։ Կասկածվում է նրա [illegible]

մօտ ծառայող Մեղել Կօզանովը։

✦ Օգոստոսի 27-ին Սուղէբնայա փողոցի վրա № 4 տանը ապրող Անդրկովկասեան ակցիզային վարչութեան վերահսկիչ Ելիսէյ Կօզլօվը յայտնել է ոստիկանութեանը, որ իր բացակայութեան ժամանակ, իր բնակարանից գողացել են զանազան իրեր 300 ռուբլուց աւելի արժողութեամբ։

✦ Օգոստոսի 28-ին Մլէթսկի նրբափողոցի վրա իր տան մէջ գտել են կախված Թիֆլիսի նահանգական դատարանի քարտուղար Սօլոմօն Վիսարիօնովիչ Մաէնարաձէին, 48 տարեկան։ Հանգուցեալի սենեակում գտել են մի տոմսակ, գրված օգոստոսի 24-ին, հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Ես գիտեմ, որ առաջին այցելութիւնը կը տայ ինձ ադմինիստրացիան, իսկ յետոյ գուցէ և դատաստանական իշխանութիւնը, և ապա խնդրում եմ ոչ ոքի չը մեղադրել իմ մահվան պատճառով, ոչ ոքի չանհանգստացնել. իմ բարի ցանկութիւնն է բաժանվել ձեզանից։ Ս. Մաէնարաձէ»։

✦ Բագւում օգոստոսի 25-ին, գիշերը, ժամը 10-ին, Վօրօնցօվսկայա փողոցով ձիաքարշը անցնելիս՝ գծի վրա նկատում են ընկած մի մարդ։ Ձիաքարշը կանգնեցնելով, տեսնում են, որ դա մի առողջ երիտասարդ է, անզգայ դրութեան մէջ։ Հարեւան հիւանդանոցից անմիջապէս հրաւիրված բժիշկը գտնում է, որ նա թունաւորված է, և կարգադրում է իսկոյն փոխադրել Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր նա առանց ուշքի գալու վախճանվում է։ Քննութիւնը պարզեց, որ հանգուցեալը գաւառական ուսուցիչ է, Արէն անունով, Շամախու գաւառի Սաղիան գիւղից։ Հանգուցեալը թողել է հինգ մանր երեխաներ։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

✦ Մամուլ. — Եկատերինօսլավ քաղաքում՝ գրաքննիչին մի համար չը ներկայացնելու պատճառով, «Утро» թերթը դատարանի կողմից տուգանված է 50 ռուբլով։ Գործը առաջ հկաւ գրաքննիչի բողոքով։

✦ Գրամմօֆօնի վրա նուագելու համար.—Նիժնի-Նովգօրօդի նահանգի Բալախնա քաղաքում մօտ օրերս դպրոցական խորհուրդը արձակել է երեք վարժուհի, որոնք խաղալիս են եղել գրամմօֆօնի վրա ուսումնարանում՝ Գերմօգէն պատրիարքին տօնելու օրը։

✦ Անձնասպանութիւն. — Եալտայում տուբերկուլօզով հիւանդ՝ Մօսկվայի մի գիմնազիայի VII դասարանի աշակերտ տանջվելով տուբերկուլօզից՝ կախվեց։ Անձնասպան լինելուց առաջ նրա վիճակը շատ դառնացրեց մի խօսակցութիւն, որ ինքը լսել էր մօտիկ սենեակից, թէ իր հիւանդութիւնը անբուժելի է։

✦ Պրօֆ. Պօկրօվսկիի հրաժարականը.— Պրօֆ. Պօկրօվսկին, որ իրան Խարկովի համալսարան տեղափոխելու պատճառով հրաժարական էր տուել, մի շարք համակրական հեռագիրներ է ստացել պրօֆեսորներից և ուսանողներից։ Պետերբուրգի համալսարանի համարեա բոլոր պրօֆեսօրները, առանց ուղղութիւնների տարբերութեան, եղել են Պօկրօվսկիի մօտ՝ յայտնելով իրանց համակրանքները։

✦ Մօսկվայի գեղարուեստական թատրօնը.—Արդէն վերջացան գեղարուեստական թատրօնի քննութիւնները։ 200 քննվողներից իրաւունք են ստացել քննվելու 49 մարդ, որոնցից ընդունվել են միայն 8-ը։

✦ Վարժուհիների ողիքը.—Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը դպրոցական վարժուհիներին մտցրել է այն անձերի շարքը, որոնք իրաւունք ունեն ձրի ուսման տալու իրանց ողիքը՝ արական գիմնազիաներում։

✦ Անտրոպէնեօրի բանտարկութիւնը.— Նիժնի-Նովգօրօդից հեռախօսով յայտնում են, թէ Ցիմմերման անտրոպէնեօրը, որին, նախընթաց օրը, բանտարկել էր ոստիկանապետը, խիստ վերաբերմունքի պատճառով, գիշերը անց է կացրել այն սենեակում, որտեղ պահվում են արբեցողներն ու թափառականները։ Այս առաւօտ նա ազատ արձակվեց՝ առանց պատճառները բացատրելու։

Այդ դէպքի մասին տեղեկացնելու են ներքին գործերի մինիստրին։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Վիէննայի «Հանդէս Ամսօրեայի» սեպտեմբերի համարը, որ երէկ ստացանք, խօսելով հայ տպագրութեան 400-ամեակի տօնախմբութեան մասին, այն կարծիքն է յայտնում, թէ որովհետև տօնախմբութիւնը կատարվելու է Էջմիածնում և Էջմիածնի Ցանձնաժողովը որոշել է ստեղծել «դպրոցական ֆօնդ» և ոչ «գրական ֆօնդ», ուստի տօնը լինելու է ոչ թէ համազգային, այլ դաւանաբանական և դրանով յոբելեանի մասնակցութիւնից պէտք է զրկվեն թէ հայ-կաթօլիկները և թէ հայ-բողոքականները և մանաւանդ Մխիթարեան երկու Միաբանութիւնները։

Ցայտնելով այս միտքը, «Հանդէս Ամսօրեան» ցաւ է յայտնում, որ «Մշակի» պէս թերթը ջատագով է հանդիսանում Էջմիածնի ծրագրին։

Արդարև, իրաւունք և տեղի կայ ցաւելու, եթէ «Մշակը» խնդիրը «Հանդէս Ամսօրեայի» պէս ըմբռնէր։ Եթէ «Հանդէս Ամսօրեայի» յարգելի խմբագրութիւնը նորից աչքի անցնէ «Մշակի» գրածները յոբելեանի մասին, կը համոզվի, որ «Մշակը» հէնց սկզբից քարոզել է, թէ տօնախմբութիւնը պէտք է համազգային լինի, որպէս զի նրան մասնակցել կարողանան ոչ միայն լուսաւորչական, այլ և կաթօլիկ, բողոքական հայերը, և նոյն իսկ շեշտել է, որ Ցոբելեանական կենտրոնական Ցանձնաժողովի անդամակցութեան պէտք է հրաւիրվեն նաև Վիէննայի և Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեանց ներկայացուցիչները։ Այս առաջարկը արված է նաև «Արօր» ամսագրի մէջ։

Հայ տպագրութեան 400-ամեակի և հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի տօնախմբութիւնը համազգային դարձնելու ցանկութիւնն է հէնց դրդել մեզ չը ճանաչել և չընդունել Թիֆլիսում կազմված Ցանձնախումբը և նրա որոշումները, որովհետև այդ Ցանձնախումբը իր կազմով, այն պայմաններով, որոնց մէջ կազմվել է, բնաւ չէ կարող ունենալ որևէ հեղինակութիւն և յատկութիւն՝ սեպհականելու իր վրա համազգային ուշադրութիւնը։

Այդ մի կողմից. միւս կողմից, տօնախմբութիւնը Էջմիածնում կատարելը բնաւ չէ կարող տալ նրան դաւանաբանական բնաւորութիւն։ Միթէ հայ-լուսաւորչական ժողովուրդը չը մասնակցեց Ալիշանի և Մխիթարեան Միաբանութեան յոբելեաններին, չը նայելով որ դրանք կատարվեցին հայ-կաթօլիկ հաստատութիւնների և վանքերի մէջ։ Զէ որ Էջմիածնի տօնախմբութիւնը, բացի կրօնական մասից (հոգեհանգիստ և պատարագ) ունենալու է և ազգային-հասարակական մաս, ուր լինելու են ճառախօսութիւններ, շնորհաւորութիւններ, ուղերձներ և այլն։ Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ «դպրոցական ֆօնդով» օգտվել չեն կարող հայ-կաթօլիկները և բողոքականները, այդ ևս սխալ է։ Մենք այն կարծիքի ենք և մտածում ենք, որ ֆօնդը պէտք է լինի համազգային, այսինքն նրանից պէտք է օգտվեն բոլոր հայերը, առանց դաւանութեան խտրութեան։

Մի հանգամանք միայն արժանի է ուշադրութեան։ Եթէ Էջմիածինը հրաւէր չէ ուղարկել հայ-կաթօլիկ և բողոքական հաստատութիւններին, նա գործել է մեծ սխալ, որովհետև տօնախմբութիւնը լինելով համազգային, կրթական և կուլտուրական, նրան մասնակցելու պէտք է հրաւիրվեն բոլոր հայերը, առանց խտրութեան դաւանութեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 30 օգոստոսի

Խնդրում եմ տեղ տալ հետեւեալ երկտողին։ Դիմում եմ հայոց միջնակարգ և ծխական դպրոցների ուսուցիչներին և վարժուհիներին և յայտնում, որ ես պատրաստ եմ նուիրել իւրաքանչիւր դպրոցի գրադարանին մի-մի օրինակ իմ երկասիրութիւններից՝ Բանաստեղծութիւնների 2-րդ հատորը և «Դօկտօր Բօշյեան»։ Դիմել ինձ՝ Гудовича ул. № 6. Լ. Մանուէլեան

—

Երևան, 25 օգոստոսի

«Մշակի» № 184-ում լոյս տեսած «Լոռեցի Թաւրէզից» յօդուածի մէջ Լրատուսատրագրող պարոնը ի միջի այլոց գրում է. «Բանից դուրս է գալիս, որ «մանկավարժ» Տ. Ռաշմաճեանի տեսչութեան օրով Լիլավայի ծխական դպրոցի ուսման ծրագրից արտաքսվում է կրօնի ուսուցումը»։

Ճշմարտութիւնը վերականգնելու համար պէտք է ասեմ, որ իմ տեսչութեան օրով Լիլավայի ծխ. դպրոցում դասաւանդվել է նաև կրօն։ Այս բանը կարող են հաստատել 1898—1903 թւերի՝ այդ 5 տարվայ մանկավարժական ժողովների արձանագրութիւնները, նոյն ժամանակվայ ուսման ծրագիրը և տպված տեղեկագրերը։ Տ. Ռաշմաճեան

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

29 օգոստոսի

ՏԱՄԻԶ։ (Բելգիա)։ Գիղբօ-աէրօպլանների մրցութեանը մասնակցող օդաչուներից մէկը ընկաւ իր ուղևորի հետ։ Երկուսն էլ ծանր կերպով վիրաւորված են։

ՏՕԿԻՕ։ Ռուսական դեսպանութիւնը ստացել է Թագաւոր Կայսրի ուղարկած արծաթէ պսակը միկադօյի դագաղի վրա դնելու համար։ Եկան՝ Միացեալ-Պետութիւնների ներկայացուցիչ Նօկսը, Գերմանիայի՝ պրինց Հէնրիխ Պրուսսացին, Ֆրանսիայի՝ գեներալ Լեբօնը։ Անգլիական պատգամաւոր պրինց Արտուրը Կօննաուտի սպասվում է վաղը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

Շուշի, Պետին.—Ձեր ուղարկած բանաստեղծական մի յօդուածի—«Ղարաբաղ» վերնագրով—ստացել ենք ցայսօր միայն առաջին մասը, բաղկացած ութ մեծադիր էջից։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ամառային երթևեկութիւն

ՂՐՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից [illegible]

I Պօստային-մարդատար շոգենաւեր.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »
II Մարդատար շոգենաւեր.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւեր.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի բիօլենագայի, Մակդոնիայի, Սերբիայի, Անատօլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Րիգա, Լիբավա և Րէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում Վելիամինովսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ճեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(շ.) 0—61

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պօստատար գնացքը № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարիքութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Արագ գնացքը № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում 8 ժ. 58 ր. առ.։ Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 59 ցեր., Բաթում 11 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (III կամ IV կարգի վագոններով, երբ կարիքութիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.— Պօստատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջմիածին 4 ժամ 40 րոպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ., Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{78}/_{79}$ (միայն II և III կարգի վագոններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ուլուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րոպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7ժ. 58 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր., Մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 Թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԾՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 Ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Ն. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին աննարգային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԻՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Զ. Ա. ԹՈՒՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—86

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑՆԵՐԻ

Թիֆլիսում (Նիկօլայէվսկայա փող. № 56, Վօրօնցօվի արձանի մօտ):

Մանրամասն տեղեկութիւններ տրվում են Կուրսերի գլխատանը ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը 4—7-ը։

(ա.օ.) 579. 25—17

Լոյս են տեսել

Մ. ՏԱՐԱԽՉԵԱՆԻ

1) «ՁԵՌՆԱՐԿ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» (III տիպ) . 15 կ.

2) «Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՐ» 3 կ.

Դիմել՝ Армавиръ (Куб. обл.), учителю Тарахчіану, կամ Բագուի «Պօրեղնիկ» Թիֆլիսի «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցներին։

(Ե. ու.) 595. 10—5

ԻՒՐԻԷՎԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԱՄԱԼՍ. ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ

(Լուսաւորութեան մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող)

Բացված է խնդիրների ընդունելութիւնը I, II, III, IV և V կուրսերը բժշկական ֆակուլտէտի, I, II, III և IV կուրսերը բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտների և I և II կուրսերը ատամնաբուժական բաժանմունքի համար։ Դասընթացքները ներկայացնում են իրանցից բարձրագոյն դպրոց. ծաւալը, կարգ ու կանոնը և ծրագիրը նոյնն են՝ ինչ որ Իւրիէվի համալսարանինը։ Բժշկական ֆակուլտէտի դասընթացքը 5-ամեայ է, իսկ բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտներին՝ 4-ամեայ։ Ընդունվում են երկու սեռի անձեր։ Ուսման վճարը՝ բժշկական ֆակուլտէտի իւրաքանչիւր սեմեստրը 75 ռուբ., բնագիտա-պատմական և մատեմատիկական ֆակուլտէտինը 50 ռուբ., իսկ ատամնաբուժական բաժանմունքինը 85 ռուբ.։ Խնդիրները տրվում են դասընթացքների վերատեսչի անունով (Юрьевъ, Лифл. губ., Мельничная ул., д. № 1).

Դասընթացքների վերատեսուչ՝ պրօֆ. Մ. Ի. ՌՕՍՏՕՎՑԵՎ

634. 1—1

ՑԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդոյեվի

Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տելեֆոն № 10—93.

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ

ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԻ ԳԵՐԱՆՆԵՐ

[illegible]

(Հ.ու.Կ) 617. 50—4

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արխազերէն և լեռնականների բարբառներով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշդօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՑՍ-ԿՈՒՐԱՆՏՈՎ ԳՆԵՐՈՎ։

Տելեֆոն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный